

Бил. 05

72.186.44

**работница
і селянка**

1

1972

Andante

Су-во- і рэк тва-іх праз- рыс-тых,
Вя-сёл-кай наш пра-сцяг па- ла- е,

кры-ніц га-ю- чых пе- ра- зо- вы
за- ру- ча- на са шчас- най до- ляй,

у пес-нях, як вяс-на, іс-крыс-тых,
кра-суй, ра-дзі- ма да- ра- га- я,

сы-ноў-ніх за- па-вет- ных сло-вах,
не-зв-дай чор- ных хмар ні- ко- лі.

Прыпеў:

Бе-ла- русы! — Ма- я леп-ша- я каз-ка,
по-ціск цёп- лых ма- ту- лі- ных рук.

Бе-ла- русы! — Ма- я пер-ша- я крас-ка,
да-ра-га- я ма- я Бе-ла- русы!

Для паўтарэння

да-ра-га- я ма- я Бе-ла- русы!

Для заканчэння

ма- я Бе-ла- русы!

БЕЛАРУСЬ

Словы Валянціна ЛУКШЫ

Музыка Кіма ЦЕСАКОВА

Сувоі рэк тваіх празрыстых,
Крыніц гаючых перазовы —
У песнях, як вясна, іскрыстых,
Сыноўніх заповітных словах.

Прыпеў:

Беларусы! Мая лепшая казка,
Поціск цёплых матуліных рук.
Беларусы! Мая першая краска,
Дарагая мая Беларусь!

Абрусам сонечным, як радасць,
Сяброў заўсёды сустрэкала.
Ніколі нелюдзям спагады
У грозных бітвах не давала.

Прыпеў.

Вясёлкай наш прасцяг палае.
Заручана са шчаснай доляй,
Красуй, Радзіма дарагая,
Не зведай чорных хмар ніколі.

Прыпеў.

ба 5098

72.186.44

30к-3/1844

ПЯЦІГОДКА ДЛЯ НАС

Мы гаворым: мой завод, мой калгас, мая краіна, мая пяцігодка. У гэтых словах—арганічнае адзінства асобнага чалавека і грамадства, гарманічнае зліццё інтарэсаў асобы і дзяржавы, найвялікшае адрозненне сацыялістычнага ладу ад капіталістычнага. Там, дзе здабыткі працы мільёнаў людзей ідуць у кішэню капіталіста, якая карысць рабочаму чалавеку павялічваць вытворчасць, нарошчваць выпуск прадукцыі?

З вялікім захапленнем сачылі савецкія людзі за работай сесіі Вярхоўнага Савета СССР, якая зацвердзіла грандыёзную стваральную праграму новай пяцігодкі. У гэтай праграме ўвасоблены намечаныя XXIV з'ездам партыі велічныя задачы магутнага ўздыму эканомікі і культуры нашай Радзімы, істотнага павышэння дабрабыту працоўных.

У новай пяцігодцы мы далёка сцягнем наперад у справе навукова-тэхнічнага прагрэсу і павышэння на гэтай аснове прадукцыйнасці працы. Іменна ў гэтым напрамку будзе ісці спаробніцтва дзвюх розных сусветных сістэм. Наша партыя кіруецца ўказаннем Ул. І. Леніна: «Бярэ верх той, у каго найвялікшая тэхніка, арганізаванасць, дысцыпліна і лепшыя машыны».

— Мы пераконаны, — сказаў на сесіі Вярхоўнага Савета СССР старшыня Савета Міністраў СССР А. М. Касыгін, — што «верх» будзе за сацыялізмам!

Ужо створана магутная матэрыяльна-тэхнічная база для аснашчэння ўсіх галін народнай гаспадаркі новымі прыладамі працы. Каля 25 тысяч новых машын, механізмаў, апаратаў, прыбораў паявіцца ў новай пяцігодцы. Звыш 19 тысяч з іх будуць запушчаны ў вытворчасць.

Нашай неабсяжнай краіне вельмі патрэбна перадача электраэнергіі на далёкія адлегласці. Разгортка будаўніцтва Адзінай энергетычнай сістэмы краіны. Далейшае развіццё атрымае нафтавая і хімічная вытворчасць. Намечаны важныя доследы ў выкарыстанні атамнай энергіі ў мірных мэтах.

Трактары павышанай магутнасці, новыя камбайны, машыны для ўнясення мінеральных угнаенняў і шмат іншай тэхнікі прыйдуць на калгасныя і саўгасныя палеткі. Больш як у два разы павялічыцца выпуск машын для механізацыі работ у жывёлагадоўлі.

Вынікі працы першага года новай пяцігодкі сведчаць аб рэальнасці намечаных планаў. Навукова-тэхнічны прагрэс і павышэнне на гэтай аснове прадукцыйнасці працы дапамогуць нам справіцца з велічнымі задачамі. Іх выкананне будзе вялікай заваёвай нашай сацыялістычнай гаспадаркі.

Здабыткі новай пяцігодкі ўвойдуць у кожную дом, у кожную сям'ю, закрунуць усе бакі матэрыяльнага і культурнага жыцця, прынясуць значнае паліпшэнне дабрабыту. Яшчэ больш яскрава, наглядна праявіцца перавага сацыялістычнага ладу.

Рэальныя даходы на душу насельніцтва павялічацца за пяцігодку на 31 працэнт. На павышэнне зароботнай платы, пенсій, стыпендыі будзе выдаткавана 22 мільярды рублёў. Адначасова з павелічэннем зароботнай платы спыніцца спагнанне падаткаў з заробтку рабочых і служачых да 70 рублёў у месяц, зніжэння ў сярэднім на адну трэць падаткі з заробкаў да 90 рублёў у месяц. Разам з павышэннем ставак і акладаў на працягу 1972—1974 гадоў будуць павялічаны даплаты за працу ў начны час. З 1 верасня 1972 года намечана павысіць па ўсёй краіне зароботную плату настаўнікам, урачам, выхаватцям дзіцячых дашкольных устаноў. Сярэднемесячная зарплата рабочых, інжынерна-тэхнічных работнікаў і служачых, уключаючы работнікаў саўгасаў, дасягне ў 1975 годзе амаль 150 рублёў, а з улікам ільгот за кошт грамадскіх фондаў перавысіць 200 рублёў.

Наша дзяржава заўсёды па-мацярынску клапацілася аб падростаючым пакаленні. У дзевятай пяцігодцы ўводзіцца дапамогі на дзяцей у маладзям'я сем'ях, дзе сукупны даход на аднаго члена сям'і не перавышае 50 рублёў на месяц. Устанаўліваецца стопрацэнтная аплата адпачынку па цяжарнасці, незалежна ад стажу работы. Павялічваецца колькасць аплачваемых дзён, якія даюцца для догляду хворых дзяцей.

Тавараў народнага ўжытку ў 1975 годзе павінна быць выпушчана на 49 працэнтаў больш, як у 1970 годзе. Усе мы любім прыгожыя і дабrotныя рэчы. Захапляемся прыгажосцю новых тэлевізараў, дываноў, трыкатажных вырабаў. З радасцю іх купляем. Разам з ростам даходаў насельніцтва значна павяліцца попыт на тавары. Аб'ём рознічнага таваразвароту вырасце на 64 мільярды рублёў у параўнанні з 1970 годам. Людзі больш будуць купляць мяса, малака, рыбы, гародніны і фруктаў, як і цукру, тканін, трыкатажу, скуранага абутку.

Росту дабрабыту народа нямала паспрыяе развіццё і ўдасканаленне бытавога абслугоўвання насельніцтва. Асабліва гэта важна для нас, жанчын. За пяцігодку аб'ём бытавых паслуг павялічыцца ў цэлым па краіне прыкладна ўдвая, а ў сельскай мясцовасці амаль у тры разы. Побач з пральнямі, фабрыкамі хімічнай чысткі адзення, атэлье будзе развівацца сетка прадпрыемстваў і па іншых відах паслуг, напрыклад, па рамонту кватэр, рамонту адзення, абутку, бытавых машын.

Вялікі клопат партыі і ўрада—павышэнне культурнага ўзроўню народа, ідэйнае выхаванне савецкіх людзей, задавальненне іх духоўных патрэб. Намячаецца далейшае пашырэнне вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, асабліва па новых напрамках навукі і тэхнікі. За гады пяцігодкі прафесіянальна-тэхнічныя вучылішчы падрыхтуюць 9 мільёнаў кваліфікаваных рабочых. Новыя тэатры, кі-

натэатры, клубы і бібліятэкі гасцінна расчыняць перад намі свае дзверы.

Размах сацыяльнай праграмы новай пяцігодкі небывала шырокі. Як многа будзе зроблена для чалавека, для яго дабрабыту ў краіне, дзе плён працы належыць усяму грамадству!

Савецкая краіна ўступае ў другі год новай пяцігодкі. Беларускі народ у адзінай брацкай сям'і шматнацыянальнага Савецкага Саюза паспяхова вырашае вялікія і складаныя задачы камуністычнага будаўніцтва. За мінулае пяцігоддзе амаль падвоілася эканамічная магутнасць рэспублікі. А дзевяты пяцігадовы план прадугледжвае новыя велічныя перспектывы. Хуткімі тэмпамі будуць развівацца энергетыка, хімія і нафтахімія, машынабудаванне, радыёпрамысловасць і прыборабудаванне. Магутныя трактары, 75-тонныя гіганты самазвалы і на іх базе 120-тонныя аўтапаязды дасць краіне наша Беларусь. Вялікага ўздыму дасягне сельская гаспадарка: ураджай збожжа ў рэспубліцы павялічацца да 27—28 цэнтнераў з гектара.

Вялікія і адказныя задачы. Ад свядомасці, арганізаванасці і адказнасці калектываў і кожнага працаўніка пасабоду будзе залежаць поспех справы. Ільнаводка, што вырошчвае добры лён, дапаможа ткачысе стварыць дабrotныя тканіны. Калгасніца, што вырасіла гатунковую бульбу, паспрыяе паварыхам у гатаванні смачнай ежы. Таленавітая песня кампазітара палепшыць настрой людзей. Клапатлівая настаўніца выхавала грамадству адукаванага, карыснага чалавека. Вялікую радасць падораць наваёлу архітэктар і будаўнік, пабудоваўшы для яго ўтульны і светлы дом.

Самаадданая праца кожнага чалавека на карысць усіх людзей—вось зарука выканання заданняў новай пяцігодкі. Нашай—маёй і тваёй пяцігодкі, дарогі чытач!

Пралетары ўсіх краін, аднайцеся!

**работніца
і сялянка**

**№ 1 СТУДЗЕНЬ
1972**

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

**ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ГОД ВЫДААННЯ СОРАК ВОСЬМЬ**

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

1

Дзяржаўны
облітэка
БССР
Том 7.1. 1972

Ба 5098

Помнік Т. Р. Шаўчэнку ў Каневе.

Мая Украина

Дэмографы падлічылі, што вось-вось у нашай рэспубліцы павінна нарадзіцца 26-мільённая жанчына. Я думаю пра маленькую будучую жанчыну, а сама ўспамінаю словы, сказаныя ветэранам партыі, кіяўлянкай Кацярынай Паўлаўнай Філатавай: «Якая я шчаслівая: дажыла да той пары, калі здолею на свае вочы ўбачыць сучасную жанчыну, пра якую мы толькі маглі марыць у першыя гады рэвалюцыі, калі навучалі яе грамаце».

Цяпер для многіх з нас тыя далёкія гады — гісторыя. Мы і нашы дзеці чытаем у кнігах і падручніках аб рэвалюцыянерах, якія разам з бацькамі і братамі, жаніхамі і мужамі са зброяй у руках змагаліся за светлую долю для сваіх дзяцей і ўнукаў. Мы хвалюемся, калі глядзім фільм «Аптымістычная трагедыя». А старыя большавікі, што дажылі да нашых дзён, могуць з упэўненасцю сцвярджаць, што адным з праворазаў гераіні гэтай драмы была іх равесніца, украінка Яўгенія Бош, якая стала пасля перамогі рэвалюцыі наркомам Украінскай рэспублікі. У нас не забыліся таксама, што першым наркомам сацыяльнага забеспячэння на Украіне была выдатная рэвалюцыянерка, якая стала пазней першай у свеце жанчынай дыпламатам, — Аляксандра Калантай. У нашай рэдакцыі да гэтага часу захоўваецца рэдкае фатаграфія Аляксандры Міхайлаўны ў вышыўанай украінскай кашулі, якую яна насіла ў юнацтве.

...Цяпер ні ў кога не выклікае нават ценю здзіўлення такая прафесія, як трактарыстка. І мала хто ведае, што не заўсёды быў усыпаны ружамі шлях нашых старэйшых сябровак да новых прафесій, да рэкордаў. Найпершай перашкодай было вякамі ўсталяванае паняцце аб жанчыне як аб істоце, не здольнай да творчасці.

Першай у нашай краіне жанчыне — брыгадзіру трактарнай брыгады Пашы Ангелінай шмат неспакойных начэй прынеслі ўчэпістыя, як пырнік, традыцыі. Гэта яна, пераадолеўшы недавер і супраціўленне ў сваім сяле, звярнулася да сябровак з заклікам: «Сто тысяч дзяўчат — на трактар!» І адгукнуліся юныя, смелыя, адважныя 200-тысячным рэхам: селі за падручнікі, павялі сталёных коней па палях абноўленай краіны. І зазвінелі з экрану вясёлыя галасы: «А нука, дэвушкі, а ну — красавіцы, пускай поет о нас страна!»

Зусім нядаўна на Украіне праводзілі рэспубліканскі конкурс на званне лепшага аратэга. Сярод жанчын-механізатараў першынство ў гэтым спаборніцтве заваявала маладая трактарыстка з калгаса «Дружба» Кіраваградскай вобласці камуністка Ала Крывенка. Паглядзеў на яе работу праслаўлены механізатар двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Аляксандр Васільевіч Гіталаў і сказаў: «Так нават не кожны мужчына здолее зрабіць!» Між тым Ала Крывенка — не адзіная жанчына-механізатар на Украіне! Гэта яны — трактарысткі і камбайнеркі, паляводы і жывёлаводы ўнеслі свой важкі ўклад у датэрміновае выкананне заданняў восьмай пяцігодкі. Да пляды праслаўленых калгасніц — такіх, як двойчы Герой Сацыялістычнай Працы Вольга Дытан, Сцепаніда Віштак, Ганна Ладані, Яўгенія Далінюк, Марыя Саўчанка, дабавіліся імёны соцень тысяч іх малодшых сябровак. Шчодрая ўкраінская зямля вырашціла мноства жанчын, дзейнасцю якіх ганарыцца ўся наша краіна.

...На радзіме Пашы Ангелінай, у сяле Старабешава Данецкай вобласці, стаіць помнік гераіні. А за ваколіцай аруць зямлю трактары брыгады цяперашняга важнага дзяўчат-механізатараў Марыі Ханахбеевай. Як і шмат гадоў назад, слава аб старабешаўскіх трактарыстках грыміць па ўсёй рэспубліцы. Брыгада адна з першых выканала план восьмай пяцігодкі. Інакшая стала праца на палях, іншая тэхніка прыйшла на дапамогу жанчынам: зручныя, высокапрадукцыйныя машыны. Цяпер абавязковая ўмова для трактарыстак — сярэдняя адукацыя плюс вучоба ў прафесійна-тэхнічным вучылішчы.

Уважавідкі мяняецца аблічча нашых работніц — адукаваных, узброеных ведамі, клапатлівых гаспадынь. Вось хоць бы такіх, як Герой Сацыялістычнай Працы круцільшчыца Дарніцкага камбіната хімічных валокнаў Соф'я Вярбіцкая. Камуністы Кіеўшчыны выбралі яе дэлегаткам на XXIV з'езд КПСС. Там у час перапынку дэлегаткі сустрэліся з ветэранам Камуністычнай партыі сакратаром Ул. І. Леніна Лідзіяй Аляксандраўнай Фоціевай. Падышлі, прывіталіся, павіншавалі з вялікай падзеяй у жыцці партыі, папрасілі аўтограф.

«Хто вы, дзяўчаты, кім працуеце?» — пацікавілася Лідзія Аляксандраўна. «Я — работніца», — адказала Соф'я. «Я таксама», — падтрымала яе чарнавокая прыгажуня — аператар пракатнага стана з Макееўскага металургічнага завода Герой Сацыялістычнай Працы Адэль Літвіненка. «Я — сакратар райкома партыі», — прадставілася Герой Сацыялістычнай Працы Кацярына Кулікава. «А я — будаўнік», — белазуба ўсміхнулася Герой Сацыялістычнай Працы з Кіева Ганна Серая.

Пазнаёмілася з імі Лідзія Аляксандраўна і сказала: «Падумаць толькі, якія цяпер работніцы і партыйныя работнікі. Ды вы больш да актрыс падобныя: прыгожа апранутыя, дагледжаныя...»

— А што, не падабаемся? — хітравата спыталася Вярбіцкая.

— Ну, што вы, — засмяялася Фоціева. — Вельмі нават падабаецца! І не толькі вы,

— А што, не падабаемся? — хітравата спыталася Вярбіцкая.

— Ну, што вы, — засмяялася Фоціева. — Вельмі нават падабаецца! І не толькі вы,

Наша краіна ідзе насустрач 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. З гэтага нумара мы пачынаем друкаваць матэрыялы, прысвечаныя слаўнай падзеі ў жыцці нашай краіны. Расказ аб рэспубліках-сёстрах пачынае Украінская ССР.

а ўсё пакаленне сучасных жанчын.

...Жанчына-работніца, жанчына-трактарыстка, жанчына-вучоная... Колькі сэнсу ў гэтых, здавалася б, простых паняццях! А ці ведаеце вы, што першай жанчынай у свеце, якая зрабіла аперацыю на сэрцы, была таленавітая вучаніца праслаўленага ўкраінскага вучонага Н. Амосава Алена Сідарэнка. Цяпер яна — доктар навук, вядомы хірург. У Адэсе жыве і творыць дырэктар інстытута вочных хвароб і тканкавай тэрапіі імя акадэміка Філатава, вучаніца Філатава акадэмік Акадэміі медыцынскіх навук СССР Надзея Пучкоўская. Сотням людзей вярнулі зрок яе ўмелыя рукі. За поспехі ў развіцці медыцыны Н. Пучкоўская ўдастоена звання Героя Сацыялістычнай Працы. Нядаўна яе зноў выбралі намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета Украінскай ССР.

...Вы ўключылі радыё, і палілася з рэпрадуктара мелодычная ўкраінская песня. І вы беспамылкова пазналі, хто спявае — народная артыстка СССР Яўгенія Мірашнічэнка. Ёсць у нас і яшчэ адзін украінскі салавей — народная артыстка СССР Бэла Рудэнка, за поспехі ў развіцці вакальнага мастацтва ўдастоеная Дзяржаўнай прэміі 1971 года.

Калі вы прыедзеце ў Кіеў, гасцінныя гаспадары абавязкова павядуць вас на плошчу і пакажуць новы палац «Україна». І дададуць, што гэта — твор Яўгеніі Марынчанкі, галоўнага архітэктара, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Тараса Шаўчэнкі.

...Шмат слаўных жанчын жыве на Украіне. Пераліку іх імёнаў хапіла б для вялікай, проста неабсяжнай кнігі. У сям'і вольнай, новай будуць яны разам са сваімі сяброўкамі з Беларусі і Малдавіі, Грузіі і Арменіі, з усіх рэспублік-сясцёр новае грамадства — камунізм.

Нінэль ПРЫХОДЗЬКА,
рэдактар часопіса
«Радянська жінка»

Саюз непарушны рэспублік свабодных

Сёстры Рудэнкі: Марыя (злева) і Таіса.
Фота С. Белазёрава.

СЁСТРЫ

Здаўна бытавала павер'е: паявіцца жанчына на караблі — быць няшчасцю. Маракі знаходзілі апраўданне гэтаму няпісанаму правілу: маўляў, увесь час ты ва ўладзе стыхіі, міжволі павярэш ва ўсякія прыкметы.

А тут жанчына не проста бавіць час на палубе баявога карабля, яна выконвае вельмі адказную работу — кіруе ўзбраеннем. Як тут не хвалявацца!

Толькі Таісія Пятроўна Рудэнка-Шэвелева ні разу не прынесла няшчасця сваім баявым сябрам — маракам Дняпроўскай флатыліі. У час Вялікай Айчыннай вайны яна ваявала і разам з таварышамі адсвяткавала Перамогу.

Імя першай у свеце жанчыны — афіцэра флоту, вядома не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі.

...У тую пахмурную лонданскую раніцу, калі горад пакрыў туман, а дзесьці высока ў небе трывожна гулі бамбардзіроўшчыкі нямецкай авіяцыі, адна, здавалася б, нязначная падзея авалодала ўвагай англічан.

«Сенсацыя! — паведамлялі газеты. — Чытайце ўсё! У Расіі на флоце з'явіліся жанчыны!»

З вокладкі англійскага часопіса на лонданцаў спакойна пазірала русавалосая красуня ў марскім картузе з традыцыйнай какардай. Пад партрэтам лаканічны подпіс: «Miss Taisha — савецкі марскі афіцэр!»

Так, для Англіі ў той час гэта было сапраўды нечуванай сенсацыяй. А для савецкіх жанчын — зусім заканамернай з'явай.

...Гэта былі гістарычныя трыццатыя гады, калі наша краіна перажывала нечуваны ўздым творчай ініцыятывы працоўнага народа, калі ўпершыню ў гісторыі чалавецтва жанчыны авалодвалі прафесіямі, якія не сніліся іх мацярска і бабулям. Тысячы дзяўчат запісваліся ў аэраклубы, садзіліся за руль трактара, авалодвалі вышынямі навукі. Маладзенькая калгасніца Таіса Рудэнка з украінскага сяла Зарэчча, што паблізу Кіева, убачыла ў газеце аб'яву пра

набор у Ленінградскае артылерыйскае вучылішча.

— Старэйшы брат служыць у арміі, — заявіла сваім бацькам Таіса, — а чым я горшая? Таксама надзену вайсковую форму.

— Божачка мой! — загаласілі бабуля і маці. — І дзе гэта бачылі, каб дзяўчаты ў арміі служылі? Чого табе дома не сядзіцца?

Не ад кепскага жыцця прыняла такое рашэнне дзяўчына. І дома было вельмі цікава. У сяле толькі што арганізавалі калгас, і яе, адзіную з дзяўчат, дваццаць хлопцаў выбралі сваім важным. Калі праўду казаць, то і з першым каханнем не хацелася расставацца...

— Вось яшчэ ваяка знайшлася, — гаварылі ёй. — Ніхто цябе ў мундзіры замуж не возьме.

— Усё роўна свайго даб'юся!

Упартая дзяўчына пачала пісаць у розныя інстанцыі. Аднойчы, калі адуюль прыйшлі адмоўныя адказы, набралася смеласці і напісала ў Маскву наркому абароны маршалу Кліменту Яфрэмавічу Варашылаву. Ад яго атрымала згоду і пачала збірацца ў далёкую дарогу.

— Спыраша нават ёкнула штосьці ў душы, — успамінае Таіса Пятроўна. — Я ж раней нікуды не выязджала з сяла. Поезда не бачыла...

Праводзіць Таісу выйшла амаль усё сяло. Адны шкадавалі сяброўку, другія па-добраму зайздросцілі ёй.

Ад новага захаплення перш за ўсё пацярпела... дзявочая каса, што была аж да пятак. Тым, хто паступаў у ваеннае вучылішча, — а такіх, як яна, сабралася 25 дзяўчат, — коратка абрэзалі валасы. Калі праз год Таіса прыехала ў родную вёску, усе ахнулі. Стройная дзяўчына з доўгай касой ператварыла-

ся ў бравата маладзенькага курсанта з па-заліхвацку заломленай фуражкай на залацістай стрыжцы.

Што б там ні казалі бабулі, а ў Таісы знайшлося нямала паслядоўніц. І першая з іх — малодшая сястра Маша. У свае няпоўныя 16 гадоў Марыя, выдатны яздок, мала чым адрознівалася ад сястры — была гэтакая, як і яна, рослая і стройная. Ведаючы, што ў вучылішча прымаюць толькі з 17 гадоў, сёстры пайшлі на хітрасць і дабавілі Марыі паўтара года. Пачалі вучыцца разам.

А праз тры з палавінай гады спачатку Таіса, а затым Марыя закончылі ваеннае вучылішча. Шляхі іх разышліся. Старэйшую сястру па яе гарачай просьбе накіравалі служыць на Ваенна-Марскі Флот піратэхнікам-мінёрам. Таіса першая з савецкіх жанчын апранула форму афіцэра Ваенна-Марскога Флоту. У яе абавязкі ўваходзіла трымаць у гатоўнасці боепрыпасы караблёў. І дагэтуль сябры ўспамінаюць, як Таіса з рызыкай для жыцця знайшла, а затым падарвала міну, якая блукала па Чорным моры і нечакана з'явілася ля нашых берагоў.

— Хоць і старая міна, а калі яе падарвалі, слуп вады ўзвіўся на ўзроўні пачіпавярховага дома, — успамінае Таіса Пятроўна.

У гэты час малодшая сястра праходзіла службу ў сухапутнай артылерыйскай часці. Абедзве выйшлі замуж за сваіх камандзіраў і служылі ўжо разам з мужамі. Таіса нарадзіла дачку, Марыя — сына.

Служыць у арміі наогул нялёгка, а калі спалучаеш абавязкі камандзіра, жонкі, маці, — дык яшчэ цяжэй. Толькі сёстры ніколі не наракалі на свой лёс. Яны мелі ўсё, што можа пажадаць жанчына: любімую работу, пяшчотных мужоў, цудоўных дзяцей. Але вось пачалася Вялікая Айчынная вайна. Сёстры адправіліся на розныя франты. Маленькі сыноч Марыі апынуўся з бабуляй на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі. Дачка Таісы была адпраўлена ў глыб краіны разам з тысячамі дзяцей, чые бацькі са зброяй у руках змагаліся з ворагам.

Сёстры Рудэнкі, як і многія іх сяброўкі, перанеслі ўвесь цяжар тых чатырох страшэнных ваенных гадоў. А тут яшчэ вялікае асабістае гора: спачатку ў адной, затым у другой — загінулі мужы. Мусілі не толькі таіць свае пакуты, але і падбадзёрваць іншых. Здавалася, ніякія нягоды не маглi зламаць дух гэтых жанчын.

Таіса была сярод тых, хто ўзбройваў баявыя караблі Дняпроўскай ваеннай флатыліі, Марыя — забяспечвала боепрыпасамі перадавую лінію абароны Ленінграда. Пад бамбёжкамі, артылерыйскімі абстрэламі сёстры Рудэнкі спраўна неслі сваю нялёгкую службу. Выдатныя спецыялісты сваёй справы, яны, калі было трэба, замянялі стралкоў, садзіліся за руль машыны, абясшкоджвалі міны і снарады. Вядома, што мінёр памыляецца толькі адзін раз. Адно жаночая педантычнасць і акуртанасць дапамагла сёстрам пазбегнуць такой памылкі, за якую звычайна расплачваюцца жыццём.

На рахунку сясцёр нямала ратных подзвігаў. Пра гэта сведчаць шматлікія ордэны і медалі, і сярод іх самая высокая ўзнагарода — ордэн Леніна.

Перамога застала старэйшую сястру ў Маскве, дзе яна ўзначальвала ахову водных аб'ектаў Ваенна-Марскога Флоту. У ліку іншых афіцэраў Таіса Пятроўна ўдзельнічала ў святкаваннях на Хімпінскім вадасховішчы.

— Жанчына на флоце?! — здзіўляліся англічане, убачыўшы стройную красуню ў беласнежнай параднай форме марскога афіцэра з корцікам і пры пагонах падпалкоўніка. Там, у час прыёму, хтосьці з гасцей і падараваў адважнай жанчыне газету і часопіс з Брытанскіх астравоў.

...Закончылася вайна. Але не для сясцёр Рудэнак, бо ў зямлі, падвалах, у морах, рэках і азёрах засталіся тысячы варожых бомб, мін і снарадаў, якія па розных прычынах не ўзарваліся. І зноў сёстры былі на перадавой.

Іх жыццё не абмяжоўвалася толькі службовымі абавязкамі. Абедзве яны другі раз выйшлі замуж. Пасля вайны адшукала сына Марыя, і ён цяпер па прыкладу сваёй цёткі служыць на флоце. У сясцёр растуць цудоўныя ўнукі: у Таісы Пятроўны — задзірыстая Марынка, а ў Марыі Пятроўны — баявы Юра, названы ў гонар першага савецкага касманаўта Юрыя Гагарына. Дзеці вельмі ганарацца сваімі смелымі бабулямі, асабліва калі тыя апранаюць парадныя мундзіры з усімі ўзнагародамі і ідуць на сустрэчу з маракамі, студэнтамі або школьнікамі. Старэйшая сястра зараз у адстаўцы, вядзе вялікую грамадскую работу. Яна — выдатны лектар украінскага рэспубліканскага таварыства «Веды». Малодшая пасля дэмабілізацыі працуе інжынерам у навукадаследчай лабараторыі. І хоць сёстры жывуць у розных гарадах: Таіса — у Кіеве, а Марыя — у Львове, яны часта сустракаюцца, успамінаюць сваю баявую маладосць.

Аднойчы ў вольны час яны падлічылі колькасць гадоў службы ў кадравай арміі. На дваіх — 53 гады.

— Калі б давалося пачынаць усё спачатку, — кажуць сёстры, — мы выбралі б толькі гэты шлях у жыцці.

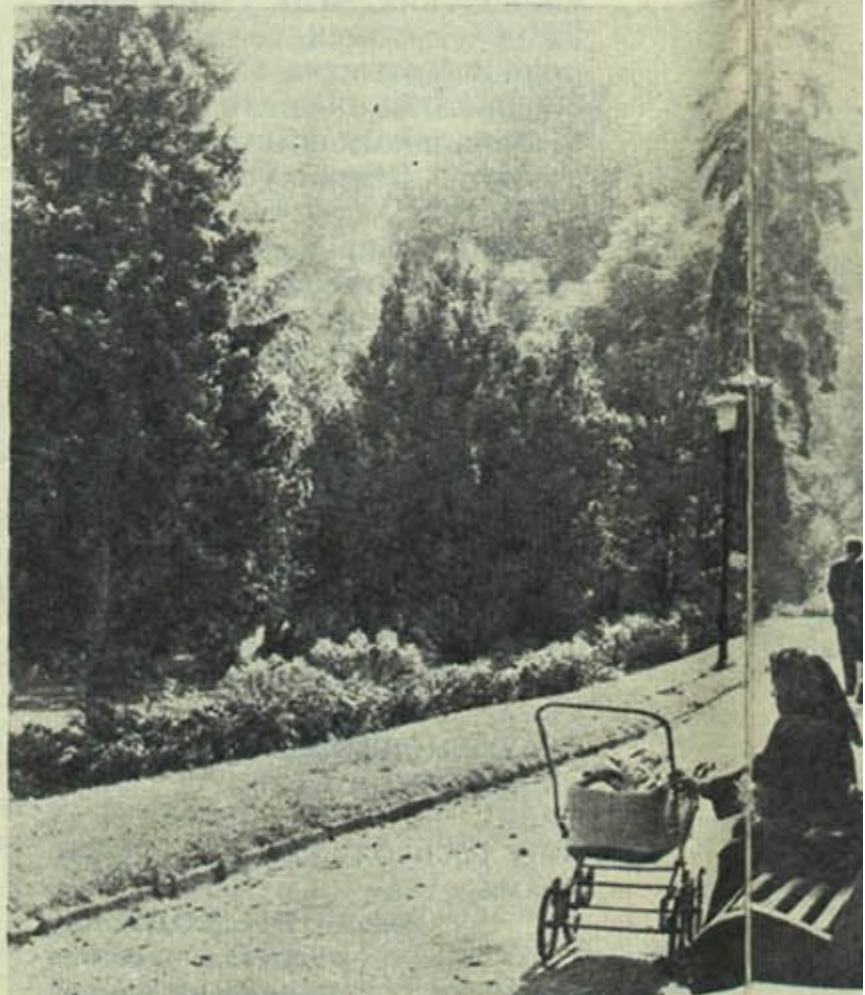
П. ВЯКЛЕНКА

Келембіёўскія вышывальшчыцы
(Вінніцкая вобласць, Крыжапольскі раён).
Фота С. Белазёрава.

Фота Ул. Вяхоцікі.

Львоў. У парку.

ПАЛІТРА ТАЦЦЯНЫ ГАЛЕМБІЕЎСКОЙ

Адзін мастак старажытнасці ўбачыў намалёваную сваім вучнем жанчыну ў пышным адзенні і сказаў яму: «Ты не здолеў намалёваць яе прыгожай, а таму зрабіў шыкоўнай». Словы, напоўненыя глыбокім сэнсам! Каштоўнасць мастацтва не ў эфектным паказе, а ў раскрыцці сутнасці характару, тых яго рысаў, якія могуць адкрыць людзям нешта новае.

...Геранія карціны Таццяны Галембіеўскай «Узнагарода» — звычайная сельская дзяўчына. Вось стаіць яна, маладзенькая, русавалася, крышку сумеўшыся. Вакол яе сабраліся сяброўкі. Яны віншуюць дзяўчыну з першым ордэнам, атрыманым за самаадданую працу. Нават недасведчаная ў мастацтве чалавека, які глядзіць на гэтак палатно, напаяе пачуццё радасці за маладзенькую звеннявую, а таксама за мастачку, якая здолела перадаць чалавечае шчасце.

У Галембіеўскай часта пытаюць, хто быў прататыпам таго або іншага створанага ёю вобраза.

— Цяжка назваць каго-небудзь канкрэтна, — адказвае яна. — Адночы, знаходзячыся ў Карпатах, я стала сведкай вяртання звеннявой са сталіцы, дзе ёй уручылі ордэн за высокія паказчыкі ў працы. Было проста дзіўна, што такая маладзенькая, на першы погляд нясмелая дзяўчына, заслужыла такое прызнанне. Мусіць, ёсць у ёй нейкая сіла, унутранае духоўнае хараство, якога адразу і не заўважыш. Апрача таго, мяне вельмі здзівілі вочы яе ўжо немаладой сяброўкі: столькі ў іх было шчырай радасці!

Жаданне аднавіць на палатне ўбачанае надоўга завалодала мастачкай. Яна хадзіла па сёлах, прыглядалася да жанчын, зрабіла сотні эскізаў. Здаецца, ужо і вобраз знойдзены, і прататып ёсць, а ўсё нешта не выходзіць...

Ва ўпартай працы, пошуках і расчараваннях, у творчым узлёце і роздуме ішлі гады. Часам здавалася, што карціна закончана, але Таццяна зноў бралася за пэндзаль, штосьці падпраўляла, удасканальвала... Нават пачала ўголас размаўляць са сваёй новай сяброўкай з палатна.

— Што, калі мы цябе крышку больш стрымана прадставім — ты ж амаль дзяўчынка?..

— А ці не зайздросціць тваім поспехам тая, старэйшая? Ой, не, не падобна. Яна ж радуецца, — і лёгенькі мазок ля вока другой герані зрабіў твар

яшчэ дабрэйшым, яшчэ больш значным.

Нарэшце карціна закончана. Работа маладой мастачкі адразу ж прыцягнула ўвагу грамадскасці, мастацтвазнаўцаў. Твор экспанавалася на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве, а яго варыянт упрыгожыў адну з залаў Музея ўкраінскага мастацтва ў Кіеве. Сімвалічнай аказалася і назва новага палатна, яно стала ўзнагародай Таццяне за яе працу.

Цікавы лёс другой карціны Галембіеўскай — «Украінскія куманцы». Пасля паказу ў Кіеве яе адправілі ў Францыю на Сусветную выстаўку твораў маладых мастакоў. Там таксама далі высокую ацэнку таленавітаму твору. Карціна захапляе надзіва цёплымі, нейкімі сонечнымі фарбамі, сакавітым украінскім нацыянальным каларытам.

...Тры сімпатычныя дзяўчыны ў вышываных кашулях распісваюць куманцы-збаночкі. Іх позы, рухі поўныя грацыі, натхнення, гуллівасці. Так і здаецца, што вось-вось юныя майстрыхі закончаць работу і сыдуць з палатна. А то возьмуць і заспяваюць любімую песню «Чарамшына»!

Гэты твор — таксама плён убачанага ў жыцці. Трэба быць сапраўдным майстрам, каб у штодзённым убачыць пазію і перадаць яе на палатне.

— З такімі дзяўчатамі я сустракалася ў Косаве — сапраўднай калысцы керамічнага мастацтва, — успамінае мастачка. — Я схіляюся перад умельствам народных майстроў, асабліва праслаўленай мастачкі Паўліны Іосіфаўны Цвілык, яна мае шмат вучняў і шчодро перадае свой вельмі багаты вопыт. Мне захацелася пазнаёміць з гэтымі дзяўчатамі як мага больш людзей.

Могуць спытаць: значыць, мастачка за натуралізм, за фатаграфічны паказ убачанага?

На гэтак пытанне ў Таццяны Галембіеўскай ёсць дастаткова пераканаўчы аргумент: «О, не! У мяне цвёрдае перакананне: нічога няма прыгажэйшага за само жыццё. Што ж да тычыць маіх поглядаў, то я — за рэалізм».

Больш бачыць, назіраць! Кожную вясну мастачка спяшаецца ў Карпакі горы, не маляўнічыя паланіны, каб убачыць абуджэнне прыроды. Таццяна Галембіеўская часта бывае ў кіеўскім Галасееўскім лесе, Пушчы-Вадзіцы. Яе пастаянныя сябры — птушкі, кветкі, дрэвы. Здаецца, толькі ёй яны даюць свае таямніцы. Ці не та-

му ў карцінах так шмат святла, сонца, зеляніны?

Але ў першую чаргу свае сімпатыі мастачка аддае людзям. Асабліва захапляюць яе жаночыя вобразы.

Любоў да цудоўнага прывіталі з дзяцінства бацькі — вядомыя мастакі-жывапісцы. У сям'і не спрачаліся на конт выбару прафесіі для дачкі. Усё было ясна. Дзяўчынка пайшла вучыцца ў мастацкую сярэднюю школу. Закончыўшы яе, паступіла на жывапісны факультэт Кіеўскага мастацкага інстытута.

Яшчэ студэнткай Таццяна шмат падарожнічала па Украіне. Адночы ў час канікулаў яна апынулася ў цудоўным краі гуцулаў з яго яркім мастацтвам: вышыўкамі, дыванамі, разьбой па дрэве, керамічным роспісам. Першыя ўражанні навеялі першыя задумы, пачалі з'яўляцца першыя карціны.

Вось ужо некалькі гадоў мастачка плённа працуе ў галіне жывапісу. Апрача карцін, пра якія ўжо гаварылася, яна стварыла шмат іншых вялікіх і малых палотнаў.

...Ідуць і ідуць пісьмы ў адрас Таццяны Галембіеўскай, у Кіев. На канвертах — штэмпелі многіх краін: Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, Балгарыі, Канады, Францыі, Італіі, Чэхаславакіі. Яе карціны называюць сонечным мастацтвам, таленавітымі творамі сучаснага рэалістычнага напрамку. Амаль усе без выключэння здзіўляюцца вялікай патрабавальнасцю мастачкі да сябе. Але нават не здагадваюцца, што Галембіеўская выстаўляе для агляду толькі нязначную частку створанага.

Нядаўна Т. Галембіеўскай было прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў Украінскай ССР. А ці не зарана ўзнагароджваць такіх маладых? Чаму ж зарана? Званне даюць не за ўзрост, а за талент, за працу. І быццам у пацверджанне гэтага дзве карціны Таццяны Галембіеўскай — «Узнагарода» і «Украінскія куманцы» пабывалі ў далёкім падарожжы: на Сусветнай выстаўцы ў Манрэалі.

А ўжо зусім нядаўна за выдатных поспехі ў паказе вобраза нашага выдатнага сучасніка Таццяна Галембіеўская была ўдастоена рэспубліканскай прэміі імя Мікалая Астроўскага. Хочацца пажадаць украінскай мастачцы новых выдатных палотнаў, што апяваюць красу роднага краю.

Г. ШАРАЯ

ТАМ, НА ВОСЬМЫМ ПАВЕРСЕ...

Доўгім зімовым вечарам, калі за вокнамі завывае вецер і сумнавата на душы ў Міхаіла Ільча і Марыі Паўлаўны, — а жывуць яны адны непадалёку ад лесу ў маленькай вёсцы Крупы пад Ружанамі, — можа хто з іх возьме ў рукі гэты нумар часопіса. Надзея акуляры, а потым зноў і зноў, каторы ўжо раз, будзе ўглядацца ў гэты партрэт і скажа з замілаваннем і гордасцю:

— Наша Аленка...

Ваша Аленка, ваша дачка. Калі на старасці гадоў у людзей застаецца адна ўцеха — усведамляць, што жыццё іх не прайшло дарэмна, што іх дзеці, іхнія парасткі, і здаровыя і духоўна моцныя, і што людзі ніколі не папракнуць іхні род дрэнным словам, то вам гэтае шчасце выпала ў поўнай меры. Бо ваша Алена за сем гадоў сваёй працы будаўніка сотням, сотням людзей прынесла вялікую радасць, бо праца яе сумленая, рукі старанныя. Бо ваша Алена, маладая камуністка, стала членам Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

Як мы пазнаёміліся з ёй? Там, дзе пачынаецца Мінск, з боку Маскоўскай шашы, нядаўна выраас новы вялікі мікрараён. Сярод будынін, што плывуць, нібы акіянскія лайнеры, напасткі да злёнага лесу, вылучаецца адзін дом, самы вялікі і самы сучасны на сённяшні дзень у нашай сталіцы. Дзевяць паверхаў, шаснаццаць пад'ездаў, больш за пяцьсот кватэр. Які волат, якая будыніна! Дык вось, там, на восьмым паверсе гэтага

дома, насустрач нам паднялася — яна, прыгнуўшыся, шпаклявала дзверы і адначасова нешта тлумачыла дзвюм маладзейшым дзяўчатам, — ваша Алена. У спячоўцы маляра, галава да самых брывей павязана касынкай. Толькі ледзь паружавелі шчокі, нават скрозь мелавую пудру гэта было прыкметна, і сінія вочы крышку нездаволеныя бліснулі, калі даведалася аб мэце нашага прыезду.

— Пра мяне пісалі ўжо ў адной газеце. І хопіць. Справы ў брыгадзе ідуць не заўсёды добра. Я нядаўна працую брыгадзірам, і дзяўчаты ў брыгадзе маладыя, нявопытныя. Нам яшчэ многаму трэба вучыцца. Ёсць брыгады лепшыя, пра іх і пішыце...

І вось у гэтым яе нежаданні выступаць у ролі «моднай зоркі», у цвярозай ацэнцы сваіх спраў — была ўся яна, чалавек па-партыйнаму прынцыповы і сціплы. І толькі жаночая салідарнасць — хіба можна адмовіць «свайму» часопісу? — дапамагла нам дабіцца яе згоды.

Простая рабочая дзяўчына... Наколькі змянілася гэтае паняцце ў наш час! І ваша Алена — лепшы таму доказ. Чалавек з сярэдняй адукацыяй, чалавек, які столькі душы і сэрца аддае грамадскім справам! Яна — член райкома партыі, член бюро парткома будаўнічага камбіната, ўдзельнічае ў рабоце многіх камісій райвыканкома і ў сваім будаўнічым трэсце выконвае самыя розныя грамадскія даручэнні. Чалавек шырокага кругагляду і высокай культуры. Варта глянуць толькі на

яе твар, паслухаць, як яна размаўляе. Прыемная гаворка, і ў выразе твару, у голасе, нават проста ў манеры падтрымліваць размову — чалавек інтэлігентны, чалавек сучасны.

Словам, вы ўжо адчуваеце самі, Міхаіл Ільч і Марыя Паўлаўна, што мне вельмі спадабалася ваша дачка. І з твару. Нават у сваёй рабочай спячоўцы — а гэтыя спячоўкі не надта ўпрыгожваюць дзяўчат, — яна была прыгожая. Бровы ў разлёт, сінія вочы, нейкае спакойнае высакародства ў выразе твару. А потым мы доўга сядзелі ў яе пакойчыку ў інтэрнаце і паступова яна падабалася мне ўсё больш і больш. За характар...

— Ці бываюць у нас канфлікты на рабоце? Ну вось, напрыклад, нядаўна ўзялася я шпакляваць дзверы, гляджу — а там шчыліна ў тры пальцы. Клічу цесляра: «Ты што ж гэта, даражэнькі, робіш? Тут людзі жыць будуць, якім словам яны нас памянуць? Не пойдзе так, не думай!»

— І «не пайшло»?

— Не пайшло, — усміхаецца Алена, — перарабіў усё як мае быць.

— На будаўніцтве жанчынам цяжкавата. Асабліва зімою. І нашы дзяўчаты пачалі крышку бравіраваць: мы ж будаўнікі, нам усё дазволена. Нават «моцным» слоўцам перакінуцца. Шмат разоў я гаварыла: «Ну як вам не сорамна, дзяўчаты?» «А што? Мы ж будаўнікі!» Слухаць слухалі, але неяк усё мімавушэй. І вось аднойчы пагаварылі на гэтую тэму сур'ёзна

І гэты дом будавала Алена Ярмолік.

Мы будаўнікі, кажу я ім, і гэтым павінны ганарыцца. А яшчэ плюс да гэтага мы жанчыны. І павінны заставацца далікатнымі і ветлівымі, павінны паказваць прыклад. Вось ад мяне ці чулі вы хоць калі грубае слова? Не чулі? Дык давайце дамовімся, каб больш і я ад вас не чула.

— І... не чуеце?

— Пакуль што не, — зноў усміхаецца Алена.

І ёсць яшчэ адна рыса характару ў вашай Алены, пра якую хачу сказаць асобна. Цяпер усюды ідуць размовы: якім павінен быць чалавек — кіраўнік калектыву? Дык вось, шаснаццаць дзяўчат і маладых жанчын працуюць пад кіраўніцтвам вашай дачкі. Як вы думаеце, проста гэта, лёгка кіраваць такім калектывам? Быць і строгай і патрабавальнай — што-што, а брак у рабоце Алена нікому

не даруе, а сваёй брыгадзе не даруе тым больш. Сціпласць рэч добрая, але, калі гаварыць шчыра, то перш за ўсё за працу атрымала Алена такую павагу сярод людзей. За тое, што брыгаду яе яшчэ ніхто не пракнуў у дрэннай якасці малярных работ, што кватэры брыгада здае як лялькі. А без патрабавальнасці хіба яна магла б стаць добрым брыгадзірам?

Быць патрабавальнай і быць чалавечным чалавекам. Як гэта спалучыць?

Знайсці гэтую меру — быць і патрабавальным да справы і спагадлівым да людзей адначасова — ці не ў гэтым і ёсць яно — вялікае ўменне кіраваць калектывам? І ваша дачка, ваша Алена, валодае такім уменнем, мае такі шчаслівы талент.

Адкуль гэта ўзялося ў яе, у той маладзенькай дзяўчынкі, што сем гадоў назад прыехала ў Мінск? (Пэўна, і тут ваша выхаванне, ваш уплыў.) А памятаеце, як хваляваліся вы, збіраючы дачку ў дарогу, як турбаваліся за яе: вясковая дзяўчынка, у вялікім горадзе, хаця б не пакрыўдзіў хто з чужых людзей...

Не, ніхто не пакрыўдзіў вашу Аленку ў горадзе. Наадварот.

Яна ў вялікай пашане. На сходах, акывах, пленумах яна сядзіць у прэзідыуме побач з самымі паважанымі людзьмі рэспублікі, побач з членамі нашага ўрада, прымае ўдзел у вырашэнні важных дзяржаўных пытанняў. І калі ў зале хто-небудзь пытае: «А хто гэтая маладая дзяўчына?» — суседзі адказваюць:

— Хіба не ведаеце? Лена Ярмолік, маляр, будаўнік.

Жыве яна пакуль што ў інтэрнаце, сярод дружных дзяўчат, і тут усе яе любяць і паважаюць. Добра апранута, зарабляе не менш за інжынера, калі не больш. І асабістае сваё шчасце знайшла. Можа гэты нумар часопіса выйдзе ў свет якраз у тую дзень — заява ж ужо ляжыць у Палацы шлюбавання, калі будуць віншаваць Алену з вялікай, радаснай падзеяй у жыцці. І будуць жадаць ёй шчасця. («Работніца і сялянка» таксама далучаецца да гэтых віншаванняў!)

Як яна жыла ўсе гэтыя гады, «адна ў вялікім горадзе, без вас?» Вы ведаеце, паступіла ў рамеснае, скончыла яго, потым год за годам будавала, будавала, будавала кватэры... Колькі кватэр падаравала ваша Алена за ўсе гэтыя гады людзям! Не злічыць...

— Калі на з'ездзе я раптам пачула сваё прозвішча, даведалася, што мяне ўвялі ў склад Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі, я аж ціхенька ўскрыкнула пра сябе: «Я — і раптам член ЦК! За што? А потым падумала: пэўна, за ўсе тыя кватэры...».

Пэўна, пэўна, і за кватэры. І за ўсё яе аблічча — грамадзянскае, чалавечнае.

Навасёлы... Адзін з момантаў іх жыцця «падглядзеў» фотааб'ектыў нашага карэспандэнта. А потым яны ўвойдуць у сваю кватэру і першыя словы — словы ўдзячнасці прагучаць у адрас будаўнікоў. І ў яе адрас, у адрас Алены Ярмолік будуць гучэць яны таксама.

«Шчасліва хай живеца вам тут, людзі», — скажа яна ў адказ.

А. ПАУЛАВА

Навасёлы.
Фота Ул. Вяхоткі.

АСНЕЖЫЦЬ

Любоў Ціханаўна Мазоль.
Фота Е. Макарычука (БЕЛТА).

Кожны раз, калі ў гаражы пачынаў вуркатаць матор машыны, Любоў Ціханаўна, ужо вярнуўшыся з фермы пасля ранняй дойки, выходзіла з хаты і адчыняла вароты. Беленькі «Запарожац» выкатваўся з гаража, ціха поўз па двары, потым весела мчаў шашою на Пінск. А яна стаяла і глядзела ўслед, аж пакуль машына не схаваецца за паваротам.

Спачатку сын ездзіў адзін: то спяшаўся ў тэхнікум на заняткі і не было часу чакаць аўтобуса, то спазняўся на спартыўную трэніроўку. Калі-нікалі Сямён падвозіў у Пінск маці на нараду перадавікоў сельскай гаспадаркі або на сустрэчу з выбаршчыкамі.

Потым у «Запарожцы» паявіўся новы пасажыр — старшая піянерважатая з пінскай школы, вясёлая, ласкавая Рая. Любоў Ціханаўна пачала называць яе «нявесткай». І па-ранейшаму выходзіла за вароты праводзіць беленькі «Запарожац».

Тры разы на дзень Любоў Ціханаўна ходзіць на ферму даіць кароў.

Прачынаецца яна ў пяць гадзін, асцярожна ўстае, каб не разбудзіць мужа, бо яму яшчэ рана. Зойдзе на хвілінку ў суседні пакой і прыслушаецца, ці не плача за сцяной, у другой палавіне дома, маленькая Алёнка. Днём Алёнку даглядае прабабка Антаніна, мужава маці. А ўначы яна са сваімі мамай і татам на той палавіне. Там прасторна, стаяць паліраваныя мэблевыя гарнітуры. Сын захацеў, каб было, як у горадзе. Няхай будзе, як у горадзе. Любоў Ціханаўна не супраць.

За сценкай голасу ўнучкі не чуваць. Любоў Ціханаўна выходзіць на вуліцу, падаецца ў бок канторы, а там паварочвае на ферму. Вёска яшчэ спіць, яшчэ бачыць салодкія сны, на небе міргаюць начныя зоркі, а яна ідзе на працу.

Хоць дарога і недалёкая, а ўсё роўна думаецца, пакуль ідзе. Падумала пра ўнучку і ўсміхнулася сама сабе. Колькі ў яе розных шапчак, колькі гэтых самых паўзункоў ды кофчак. Кожны дзень Рая з горада прывязе што-небудзь. Быццам ляльку апранае. Бабулі здаецца ўжо, што малая разумее: яна — галоўны чалавек у доме. І добра. Хай ведае, што такое шчаслівае дзяцінства.

Пачала прыпамінаць, ці былі ў яе дзяцінстве шчаслівыя дні. Як на палосцы сваёй працавала ад цямна да цямна — памятае; як да пана на заробкі хадзіла — таксама памятае. А вось шчаслівых дзён успомніць не можа... Не, успомніла. Праўда, гэта пазней ужо здарылася, перад вайной, калі іх былою Заходнюю Беларусь вызвалілі ад польскіх паноў. Тады было агульнае шчасце. І яшчэ памятае, як яе бацьку — лепшага працаўніка даваеннага калгаса — узнагародзілі новымі ботамі. Колькі радасці тады было ў доме, колькі веселасці...

І адразу ўспомнілася іншае, страшнае, пра што яна не

хоча думаць, што адганяе ад сябе. У сорок трэцім яе, тады яшчэ зусім маладую дзяўчыну, вывезлі фашысты ў рабства аж пад французскую граніцу. Да гэтага часу не забыла яна канцлагер «Кесесляўтэр», памятае непасільную працу на фабрыцы труб, бясконцае пачуццё голаду, свіст плёткаў, гукі стрэлаў і мёртвыя твары сяброў...

Памятае, як марыла пра родныя Аснежыцы. Здавалася, няма лепшага месца на зямлі. Хоць вакол Аснежыц былі тады балоты, раслі чарот ды асака, і камары таўкліся шэрымі хмарами...

Пры ёй арганізавалі пасля вайны калгас, ферму, на якой сабралі ўсяго 25 кароў. І радаваліся, што хоць столькі ёсць. Пры ёй бралі першы рубаж — тысячу літраў малака ад каровы. І ніяк не маглі гэты рубаж асіліць: каровы мясцовыя, беспародныя. Яна даіла іх з упартасцю, на якую толькі была здатна. Потым даіла бура-латвійскіх кароў, потым сіментальскіх і, нарэшце, чорна-пярэстых. Племённая работа вядзецца і зараз, хоць калгас стаў самай малочнай гаспадаркай Палесся.

За дваццаць гадоў і Любоў Ціханаўна навучылася разбірацца ў каровах. У яе свае прыкметы: калі тонкія рожкі і ногі, тонкі даўгі хвост і рэдкія рэбры — такую можна браць у сваю групу. Астатняе — правільна раздаць — ужо залежыць ад цябе, даярка.

Жыллё для калгаснікаў.

За надоі 1970 года — 7439 кілаграмаў малака ад каровы — Любоў Ціханаўна Мазоль назвалі Героем Сацыялістычнай Працы. Яе абралі членам урада рэспублікі.

— А хіба толькі я — герой? — думае Любоў Ціханаўна. — Герой і тыя, хто асушаў спрадвечныя пінскія балоты, каб ператварыць іх ва ўрадлівыя землі; тыя, хто вырошчвае на былой багні па 43 цэнтнеры збожжа з гектара; хто здымае высокія ўраджай цукровых буракоў: на такім корме каровы даюць рэкі малака.

«Жывёлагадоўчая ферма — гэта не толькі фабрыка малака, гэта і фабрыка арганічных угнаенняў, — так лічыць старшыня калгаса Герой Сацыялістычнай Працы Уладзімір Антонавіч Ралько. — Без гною нашы землі нічога не ўродзяць».

Ён мае рацыю, іх старшыня, і на подсціл каровам саломы не шкадуе.

Цяпер усю прадукцыю ў калгасе пералічваюць на сто гектараў зямельных угоддзяў. Дык вось, на гэтыя самыя сто гектараў калгас мае 34 каровы (а ўсіх дойных — 1100), атрымаў 200 цэнтнераў мяса, 1200 цэнтнераў малака. Паспрабуй, пракармі столькі жывёлы. Вось і клапаціцца ў калгасе пра ўраджай.

Яшчэ пакуль не ўсе кароўнікі ў калгасе цалкам механізаваны так, як Галеўская ферма, дзе працуе даяркай Герой Сацыялістычнай Працы Любоў Іванаўна Канановіч. Там кароўнікі такія, што хоць у Маскве на ВДНГ паказвай. Сорамна не будзе.

Пакуль яшчэ даяркі працуюць у адну змену. Хутка прайдуць на двухзменную працу. Тады будзе лягчэй. Цяпер яшчэ нельга, бо не хапае даярак. Моладзь калгасная, атрымаўшы атэстаты сталасці, едзе вучыцца далей. Калі ўжо не ўсе прайдуць па конкурсу ў інстытуты, то ў пінскія тэхнікумы (а іх там дзевяць) паступаць абавязкова. Потым вернуцца ў калгас трактарыстамі, механікамі, тэхнікамі, інжынерамі. А механізатары ўсё не стае тым часам. А будучае калгаса — тэхніка. Пакуль што праблему з кадрамі тут вырашаюць па-свойму...

Недалёка ад дома, дзе жыве Любоў Ціханаўна, расце новы пасёлак. Спачатку ён паявіўся на генеральным плане забудовы калгаснага цэнтра Аснежыцы. На плане, што вісіць на сцяне ў кабінёце сакратара партыйнай арганізацыі Уладзіміра Пятровіча Касцюкевіча. Пра такія Аснежыцы ніхто і не марыў, і ў сне іх не бачыў. Сучаснай архітэктуры двух-трохпавярховыя дамы, для дзвюх з палавінай тысяч жыхароў. Цудоўны Палац культуры з басейнам для плавання, Дом быту з гасцініцай і рэстаранам. Ужо зроблены ўсе падземныя камунікацыі, заасфальтаваны плошча і пад'езды да новых жылых дамоў. Ужо заселены чатыры трохпавярховыя 18-кватэрныя дамы. Дзейнічаюць утульныя яслі-сад для 140 самых маленькіх жыхароў. Будзецца Дом быту. Кватэры з усімі гарадскімі выгодамі: з паравым ацяпленнем, з газам, з гарачай вадой, прасторныя, светлыя дзвюх- і трохпакаёвыя, кожная з балконам.

Вёска? Не. Гэта ўжо не вёска. Гэта горад. І жывуць у ім механізатары і жывёлаводы.

...У кабінет да старшыні калгаса Уладзіміра Антонавіча Ралько зайшоў мужчына гадоў трыццаці.

— Прозвішча мае Даніла Колб, — пачаў ён. — Я таксама з Палесся. Вазьміце ў калгас, даглядчыкам жывёлы буду.

Адкрыты твар, прыязныя вочы.

— Жанаты? — спытаў у сваю чаргу старшыня.

— Так. Жонка даярка.

— Дзеці ёсць?

Мужчына засмяяўся:

— Аж восем! Трое ў школу ходзяць, астатнія яшчэ малеча.

І сядзіць, чакае адказу.

Уладзіміру Антонавічу чалавек спадабаўся. І старшыня ўжо рашыў, што ў калгас узяць яго сям'ю можна.

— Пішыце заяву на імя праўлення, будзем вырашаць. А ўмовы вы нашы ведаеце?

Будучы калгаснік весела заківаў галавой. Ён ведаў, што жонка яго, пакуль навучыцца добра даіць, атрымае гарантаную зарплату 120 рублёў у месяц. Заробіць больш — калі ласка. Хоць 300, як атрымліваюць часам Любоў Ціханаўна Мазоль і Любоў Іванаўна Канановіч. Ведаў, што дадуць ім бясплатную кватэру ў новым доме, што плаціць яны не будуць ні за электрычнасць, ні за газ. Што на кожнага члена сям'і можна бясплатна браць у калгасе па літру малака, што пяцёра іх дзяцей будуць бясплатна хадзіць у дзіцячы садзік. І што ўсіх гэтых выгод яны пазбавяцца толькі тады, калі будуць паводзіць сябе амаральна ў быту і нядобрасумленна працаваць.

Не ведаў яшчэ ён, што калгас выдзеліць ім 200 рублёў і што з дзіцячага садзіка на калгасным аўтобусе паедзе ў Пінск ва ўнівермаг выхавацелька і купіць яго дзецям касцюмчыкі, сукеначкі, чаравічкі і палітоны — усё, што ім трэба.

Не ведаў яшчэ ён і іншыя наваёлы, якія сабраліся сюды з Мінска і Адэсы, з Свядлоўска і Сібіры, з Урала і Карэліі, што ў калгасе хутка будзе бясплатнае харчаванне механізатарам і даяркам, ужо вядуцца апошнія падлікі.

Тут, на палескай зямлі, адваяванай у векавой багні, будзецца новае жыццё, будзецца тое, што называюць вялікім словам — камунізм, і парасткі яго відаць ужо сёння.

Галіна ВАСІЛЕўСКАЯ

Ордэна Леніна калгас «Аснежыцкі». Пінскі раён

Кінаактрыса Фам Тхі Шао, або маленькая Шао, як называлі яе сябры, была на здымках, калі стала вядома, што яна ўключана ў склад дэлегацыі на Маскоўскі міжнародны кінафестываль.

Радасці Шао не было межаў. Яна, простая в'етнамская дзяўчына з вёскі Іенлай, паедзе ў краіну Леніна, у Л'ён-Со, як называюць яе ў В'етнаме!

Адразу ж пачаліся трывогі і клопаты. Трэба было хутчэй закончыць здымкі ў новым фільме, каб не затрымаць яго выпуск, трэба было сабрацца, паклапаціцца пра адзенне для далёкай паездкі. Як ва ўсіх жанчын В'етнама ваеннай пары, убор Шао быў вельмі просты: чорныя шырокія

цы. Новае адзенне Шао не падабалася. На прымерках у краўца так непрывычна было бачыць у люстэрку свае голыя ногі, нічым не прыкрытыя ні ад камароў, ні ад змей, ні ад цікаўных позіркаў.

Але вось, нарэшце, скончыліся клопаты і прыгатаванні, закончыліся кіназдымкі, настаў доўгачаканы дзень ад'езду. Невялікі аўтобус павёз усю дэлегацыю на ханойскі аэрадром За-Лам. Увесь час сігналячы, аўтобус лавіраваў сярод шматлікіх веласіпедоў, на якіх жыхары сталіцы ехалі на працу. Веласіпедысты запоўнілі ўсю вуліцу, па тры рады з аднаго і другога боку. Яны памалу збочвалі з дарогі, прапускаючы аўтобус.

тратуара! Бананы, апельсіны, кавалкі цукровага трыснягу, плады дыннага дрэва — папайі, налітыя бурштынавым сокам ананасы, плады хлебнага дрэва, лімоны, перац, часнок, доўгія чырвоныя карэнні маніёкі, клубні батата. Тут жа рыба, нанізаныя на палачкі невялікія шэрыя крабы з рысавых палёў, смаўжы, змеі.

І ўсё гэта мільгала за вокнамі аўтобуса, усё гэта аставалася тут, дома. А што яе чакае ў далёкай краіне?

Праехалі кантрольна-прапускны пункт. За высокай дамбай адкрылася Чырвоная рака. У гэтыя ліпеньскія дні вада ў рацэ стаіць высока, пераліваючыся рознымі танамі: ад светлажоўтага да чырвона-карычневага. Аў-

АДКАЗ

Фёдар ОВАД

Ідзе ваенная падрыхтоўка дзяўчат-в'етнамак.
Фота аўтара.

шаўковыя штаны, белая баваўняная блузка навыпуск, конусападобны капялюш з пальмавага лісця і басаножкі на падэшве са старой аўтапакрышкі і з раменьчыкамі са старой аўтамабільнай камеры. Ёсць, праўда, яшчэ нацыянальная сукенка — светлая, доўгая да пят, з разрэзамі па баках ад таліі да самага нізу. Яна надзяецца наверх белых штаноў. Але гэтая сукенка — выхадная, для ўрачыстых выпадкаў, для канцэртаў і кіназдымак.

Але ж гэтых убораў мала. Старэйшая сяброўка актрысы Хоп, якая жыла і вучылася некалькі гадоў у Маскве, расказвала, што там бывае вельмі холадна, часам нават летам халадней, чым у В'етнаме зімой. Трэба здабыць сабе што цяплейшае, пашыць адзенне на еўрапейскі ўзор, сукенкі і спадні-

З нейкім няўцямным пачуццём глядзела Шао на вуліцы Ханоя, што праплівалі за вокнамі аўтобуса. Цяпер, калі яна выпраўлялася ў такую далёкую паездку, на знаёмых вуліцах ёй кідалася ў вочы тое, што раней здавалася будзённым і звыклым.

Паабাপал аўтобуса плылі такія знаёмыя, а цяпер такія любяы і блізкія магазіны і магазінчыкі, майстэрні, цырульні. На тратуарах праз кожныя два-тры метры бачны круглыя бетонныя накрыўкі. Пад імі — індывідуальныя бомбасховішчы: укапаныя ў зямлю адрэзкі жалезабетонных труб. Паміж накрывак выстаўлены на тратуар вялікія плоскія бамбукавыя кошыкі. У іх сушыцца на сонцы лапша.

У завулку размясціўся невялікі рынак. Чаго толькі няма ў гэтых шматлікіх кошыках, расстаўленых удоўж

тобус уехаў на мост Лонг-Б'ен, самы вялікі мост у В'етнаме, збудаваны паводле праекта інжынера Эйфеля. У сярэднім яго частцы праходзяць паязды, з бакоў — праезды для аўтамашын і тратуары для пешаходаў. Знявечаныя бамбёжкамі сталёныя бэлькі маста абрэзаны. Некалькі пралётаў, разбураных амерыканскімі бомбамі, адноўлены. Мост працуе. Павольна праяжджаюць аўтамашыны. Паміж іх спрытна лавіруюць веласіпедысты. Па вузкім драўляным тратуары выцягнулася ў бясконцы ланцуг чарада пешаходаў. Амаль усе што-небудзь нясуць. У многіх на плячах каромыслы, да іх падвешаны кошыкі з грузам. Хутка-хутка крочаць натруджаныя ногі, у такт крокам згінаюцца і разгінаюцца гібкія каромыслы. Відаць, нялёгкі груз і не кароткая дарога.

Аўтобус уехаў у прыгарад За-Лам. Ён разбіты бамбардзіроўкамі, але пярху залечвае раны. Ужо адноўлена чыгуначнае дэпо. Цяпер у ім побач са старымі латанымі-пералатанымі паравозамі, што зрашэчаны асколкамі і расфарбаваны ў маскіровачныя шэракарычневыя колеры, шмат новенькіх магутных савецкіх дызельных цеплавозаў.

Побач з дэпо—аэрапорт. У мітусні афармлення дакументаў, поціскаў рук, пацалункаў, настаўленняў і пажаданняў Шао не паспела нават заўважыць, як апынулася ў салоне самалёта.

Высокая, бялая, надзіва прыгожая руская бортправадніца аб'явіла маршрут: Ханой — Калькута — Карачы — Ташкент—Масква, палётны час дзевятнаццаць гадзін.

Сялянская дзяўчына.

Сусед Шао, савецкі спецыяліст, які вяртаўся дадому пасля года работы ў В'етнаме, уступіў ёй месца каля ілюмінатара, і яна з цікавасцю і некаторым страхам глядзела, як усё хутчэй і хутчэй мільгае, бяжыць назад зямля. Потым самалёт адарваўся, крыху пахіснуўся, пад крылом заззялі люстраныя квадраты рысавых палёў, перамяжоўваючыся з зялёнымі масівамі бамбукавых гаёў. Потым ілюмінатар зацягнула туманам, а яшчэ праз некалькі мінут у яго зазірнула сонца, і пад самалётам, дзе толькі што была відна зямля, цяпер клубіліся ў яркіх сонечных праменнях сляпуча белыя горы хмар.

Шао адкінулася на спінку крэсла і раптам успомніла, што ў мітусні збо-

раў не ўсё паспела зрабіць. Яшчэ за тыдзень да адлёту рэжысёр Нгуен Дык Хін параў ёй загадзя падрыхтавацца да праглядаў фестывальных фільмаў. Ён даў ёй пералік пытанняў, якія могуць ёй задаць, сказаў, каб прыдумала кароткія, але вычарпальныя адказы.

— Адказ, дадзены экспромтам, рэдка бывае самы ўдалы, — заключыў Хін.

Шао знайшла ў сумачцы лісток з гэтымі забытымі пытаннямі. Першае ж пытанне прымусіла яе задумацца: «Што прывяло вас у кіно?»

Як каротка адказаць на гэтае пытанне? Шао заплушчыла вочы і пачала ўспамінаць. Ну, вядома ж, усё пачалося з першага фільма, які яна бачыла: «Ленін у 1918 годзе».

Успомнілася дзяцінства, родная вёска, вялікая плошча, забрукаваная цэглай. На гэтай плошчы ў дні ўборкі малацілі агульны ўраджай рысу. Сюды збіраліся жыхары вёскі на мітынгі або сходзі. Вось на гэтую плошчу і прывезлі тады кінаўстаноўку. Вядома, усе дзеці сабраліся тут яшчэ ўдзень. Сотні чорнавалосых галоў, сотні пар цікаўных чорных вачэй акружылі кіна-механікаў, якія здаваліся тады Шао, ды і ўсім вясковым дзецям, жывымі чараўнікамі.

У цэнтры плошчы ўзнялі і нацягнулі на двух высокіх бамбукавых штахтах белае палотнішча экрана. Цераз усю плошчу працягнуліся чорныя правады, падобныя на доўгіх чорных змей. А ўвечары, калі сцягнулі, усе людзі вёскі прыйшлі на плошчу і расселіся на ёй з абодвух бакоў экрана. Сядзелі проста на цаглянах, нагрэтых сонцам за дзень. Прыйшлі сюды ўсе, нават самыя маленькія дзеці і старыя дзяды. Усім было цікава пабачыць, што такое кіно.

Але васьм засвяціўся экран, на ім з'явіліся малюнкi незнаёмых велізарных дамоў, людзей у незвычайным адзенні. Жаночы голас па-в'етнамску расказваў, што адбываецца, што гавораць гэтыя людзі на экране. Але васьм з'явіўся на экране Ленін. Яго адразу пазналі. І Шао пазнала, бо яна часта бачыла яго партрэты. І міжволі, пазнаўшы, сказала ўголос, здзіўлена і ўзрадавана:

— Ленін!

Разам з ёй адзіным уздыхам вымавілі гэтае імя ўсе на плошчы. Многія засмяліся ад радасці, што ўбачылі яго жывога, вялікага Леніна, правадыра Кастрычніцкай рэвалюцыі. Ён быў з імі побач, быў як жывы, хадзіў, гаварыў, змагаўся з ворагамі.

А потым на экране паказалася злая жанчына з ліхаманкавымі вачыма і папярэдай у зубах. Яна зараджала рэвальвер, яна была ворагам, рыхтавалася забіць Леніна. А ён у гэты час выступаў перад рабочымі і не ведаў, што ворагі хочуць яго забіць.

Шао вельмі хвалявалася. І хвалявалася ўсе глядзчы на гэтай плошчы ў в'етнамскай вёсцы. Вось гэтая злая жанчына цэліцца і ўжо хоча стрэліць. Трэба ж папярэдзіць, Шао ўскочыла і закрычала. Разам з ёй ускочылі і закрычалі ўсе, хто ўваў на плошчы. Але зладзейства не ўдалося перапыніць. Ленін упаў. Вось рабочыя хапаюць забойцу. Няхай яны разарвуць яе на кавалкі! Уся плошча крычала: «Няхай заб'юць яе!».

А потым усе сачылі, як Ільіч папраўляўся, і зноў хваляваліся і радаваліся.

Скончыўся фільм, патух экран, але доўга людзі не ішлі з цёмнай плошчы.

Вечар гэты Шао запамніла на ўсё жыццё.

Потым была жудасная вайна, варварскія бамбардзіроўкі. Разам з дзесяткамі тысяч юнакоў і дзяўчат, членаў Саюза працоўнай моладзі, Шао прыйшла ва ўдарную брыгаду, рамантавала разбураныя масты, абясшкоджвала бомбы замаруджанага дзеяння, дзяжурыла на пераправах, вучылася ў вольных гадзіны.

З кожным годам мацнела ў ёй жаданне самой быць удзельніцай чарадзейнага мастацтва, якое завецца кіно. Яна дамаглася свайго, была прынята ў Ханойскую кінематаграфічную школу. У дзень выпуску, на ўрачыстай цырымоніі, дырэктар школы пажадаў ёй творчых поспехаў.

— Цябе завуць Шао. Па-в'етнамску гэта азначае—зорка. Жадаю табе стаць сапраўднай зоркай кінаэкрана,—сказаў тады ён.

І пачалася праца, цікавая, захапляючая, нялёгкая праца кінаактрысы. Былі на гэтым шляху і радасць, і смутак, але таго, першага ў сваім жыцці кінафільма Шао ніколі не магла забыць.

Цяпер, у самалёце, шукаючы адказ на пытанне: што ж прывяло яе ў кіно, яна зноў і зноў у думках вярталася да той далёкай ночы. У памяці ўзнікала плошча ў роднай вёсцы, поўная гледачоў, і Ленін на экране.

Шао так і не паспела вырашыць, што ж ёй адказаць на гэтае пытанне. Бортправадніца прынесла сняданак. А потым былі пасадкі, узлёты, зноў пасадкі і, нарэшце, на світанні—Масква. Спачатку загарэўся ўнізе цэлы акіян яркіх агнёў, потым гэтыя агні апынуліся збоку, потым пабеглі хуткімі ланцужкамі паабал самалёта. Лёгкі штуршок пасадкі, і васьм яна—Масква, сталіца Л'ен-Со.

Нягледзячы на ранні час, вельмі шмат савецкіх кінематаграфістаў прыйшло сустракаць сваіх в'етнамскіх сяброў. Некаторых акцёраў і актрыс Шао ведала па савецкіх фільмах, некаторых бачыла ўпершыню. Але ўсе яны былі такія прыветныя і шчырыя і сустракалі гасцей з гераічнай краіны, як самых блізкіх родных.

Усе дні да пачатку фестывалю Шао хадзіла і ездзіла па Маскве, ашаламленая і зачараваная, да слёз кранутая той цеплынёй, якую сустракала на кожным кроку. За ўсе гэтыя дні яна так і не ўспомніла пра лісточак з пытаннямі.

Потым настала чарга прагляду іх фільма. У велізарнай зале тысячы глядачоў сустрэлі авацыяй в'етнамскіх артыстаў.

— Што прывяло вас у кіно?—спыталі ў Шао. Яна крыху сумелася—і раптам, звяртаючыся ўжо не да перакладчыка, які задаў ёй пытанне, а да залы, па-руску сказала:

— Ленін!

Яна зірнула ў залу і ўбачыла, як пацяплелі вочы ў людзей. І раптам цішыню залы ўзарвалі гарачыя апладысменты.

НЯСТОМНЫЯ РУКІ

...Настася ўправілася з хатнімі справамі і прылегла адпачыць. Нехта пастукаў у дзверы. Яна выйшла ў сенцы, адчыніла. У калматай шапцы-аблавушцы, у доўгім дублёным кажуху стаяў на ганку вартаўнік фермы.

— Праходзь, грэйся.

— Няма калі. Адна цялушка твая заняджала. Муціць, не выжыве. Прыхалі нож! Калі што якое, то і паласнем па горле. Не прападаць жа дабру...

— Так пад нож можна ўвесць маладняк пусціць. Трэба ратаваць, лачыць!—нібы агнём загарэлася жанчына.

Яна хуценька завязала хустку, накінула на плечы ватоўку, выбегла на двор.

Да самай раніцы не адыходзіла ад цялушкі. А калі на ферму прыйшлі жывёлаводы, Настася разам з усімі пачала прыбіраць стойлы, падносіць і раздаваць кармы.

Колькі такіх трывожных дзён і нацэй давялося перажыць Настасі Рудольфаўне за 32 гады работы на ферме! Неяк у яе групе загінула цялё. Ветэрынарны ўрач устанавіў—

даярка не вінавата. А яна не згадзілася: «Усё роўна вінавата. Відаць, не дагледзела». І на месца загінуўшай цялушкі прывяла і паставіла на ферму сваю. Як ні прымушалі забраць назад—адмовілася. Адмовілася і ад платы за сваё цялё.

— Колькі ж вы выгадалі маладняку?

Настася Рудольфаўна ідзе па праходзе. У станках рослая, укармленая цялят—адно ў адно, 70 галоў. Гадзе іх Насця да шасцімесячнага ўзросту. Важаць яны па 170—190 кілаграмаў. Потым набірае другую групу. Такім чынам за год вырошчвае 140 галоў. Лепшыя цялушкі пакідаюцца для ўзнаўлення статку, астатні маладняк ставяць на адкорм.

Гады з чатыры назад у калгасе пачалі камплектаваць племянное ядро. Зайшоў на ферму старшыня калгаса Яўген Ігнатавіч Лёля.

— Ну, як малако, не спадае? — пацікавіўся ён.

— Не, на прыбаўку ідзе.

— Гэта добра. Дык вось, хачу параіцца з вамі. Будзем камплектаваць племянное ядро. Якіх кароў туды забіраць?

— Лепшых, значыць?

— Вядома, не горшых.

Спахмурнелі жанчыны, задумаліся.

— Ядро ядром,—запырчыла даярка Таццяна Кулеш.—А як жа ў нас?

— І ў вас папаўненне добрае будзе. Атрымаеце цялушак, якіх гадвала Герман.

І прыціхлі кабеты, бо ведаюць: усе гадаванцы Настасі Рудольфаўны робяцца каровамі-рэкардысткамі. Ніводная з іх не дае за год менш трох тысяч кілаграмаў малака. А ад некаторых надойваюць да шасці тысяч. Калгас імя Гарбачова зацверджан племянной жывёлагадоўчай гаспадаркай. Маладняк чорна-пярэстай пароды, які тут вырошчваецца, амаль увесь праходзіць праз нястомныя, умелыя рукі старэйшага жывёлавода Настасі Герман.

Юрковіцкія фермы па праву сталі школай перадавога вопыту. Сюды часта наведваюцца экскурсантаў не толькі з Любанскага, але і з іншых раёнаў рэспублікі. Настася Рудольфаўна гутарыць з гасцямі, расказвае, як трэба працаваць.

Настася Рудольфаўна Герман узнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, а нядаўна ўдасцена высокага звання Героя Сацыялістычнай Працы. Аднавяскоўцы выбралі яе дэпутатам у абласны Савет дэпутатаў працоўных.

В. БЫЧОК

НА ЗДAROЎЕ, МАЛЕНЬКІ!

Усхваляваная маладая жанчына ўбегла ў кабінет участкавага педыятра.

— Доктар, даражэнькая, памажыце! Шэсць гадзін Алёнка нічога не ела, няма ў мяне малака, не ведаю, што і рабіць!

Не ўпершыню Вера Паўлаўна чула пра такое «гора». Што ж, для маці, асабліва маладой, гэта і сапраўды гора: двухтыднёвы першынец галадае, прычым па яе віне.

— Не трэба гэтак хвалявацца, — супакойвала ўрач маладую маці. — Бываюць выпадкі, калі малако на дзень-два знікае ці колькасць яго памяншаецца, але потым паяўляецца зноў. Галоўнае цяпер—добра харчавацца. Менш нервуецца. Алёнку часова будзем карміць донарскім малаком. Калі ж малако не паявіцца зусім — таксама буда невялікая: назначым вашай дзяўчыны штучнае харчаванне.

На жаль, малако ў маці так і не паявілася. Давялося Алёнку, як кажуць, выкармливаць штучна.

— Каб вы бачылі цяпер гэтую дзяўчынку!—кажа Вера Паўлаўна.—

Красуня, спартсменка! Дадатковае вітаміннае харчаванне мы выпісваем многім дзецям: калі ў маці не хапае малака або яно не вельмі якаснае, калі дзіця слаба прыбаўляе ў вазе або марудна развіваецца.

Адрас гэтай лячэбнай установы мала хто ведае. Бацькі ў назначаны час прыходзяць у свае дзіцячыя кансультацыі і забіраюць каштоўныя бутэлечкі. А хто ж гатуе смачную ежу для малышоў?

— Дыетычныя сёстры Е. І. Кавалёва, З. А. Красуцкая, К. І. Зыль, Г. Ф. Філіповіч, В. А. Меляшкewіч і іншыя,—расказвае загадчык Мінскай гарадской малочнай кухні Л. П. Цуркан-Чала.—Усе яны працуюць тут больш як па дваццаць гадоў. Працуюць старанна, аператыўна—кожны дзень трэба прыгатаваць больш як 20 тысяч бутэлечак і развезці па 37 раздатачных кропках.

Больш як 8 тысяч кліентаў абслугоўвае Мінская гарадская малочная кухня. Асартыменту страў, якія тут гатуюць, можа пазайздросціць найлепшае прадпрыемства грамадскага харчавання: аж 19 назваў. Вось што, напрыклад, атрымлівае дзіця першага месяца жыцця: сумесь № 3, кефір В, тварог, смятанку—усё ў спецыяльнай дазіроўцы. Для дзяцей, якія марудна прыбаўляюць у вазе, гатуецца бялковае малако—смачная тварожна-малочная маса, вельмі багатая на бялкі. Шмат у якіх сумесі дабаўляюцца вітаміны. Асабліва багатая на вітаміны групы В дражджавая паста.

Там, дзе гатуецца ежа для маленькіх, пануе абсалютная чысціня. Сыравіна, посуд старанна стэрылізуецца. У асобным памяшканні рыхтуецца сумесь колібактэрын, прызначаная для дзяцей са страўнікавымі захворваннямі.

Вельмі падабаюцца маленькім мінчанам кісель з журавін, сокі, сумесі з гародніны, мясныя булёны. Для маці гэта вялікая дапамога, бо рыхтаваць такія стравы ў хатніх умовах цяжка, патрэбна вялікая дакладнасць, інакш трацяцца каштоўныя вітаміны. На жаль, цяпер гэтую прадукцыю кухня не выпускае, бо не хапае магутнасцей. Але неўзабаве зноў пачнецца яе выпуск.

Калектыў асвоіў і хутка будзе выпускаць іянітнае малако, якое па сваім саставе вельмі блізкае да малака маці; каліевую сумесь, у склад якой уваходзяць слівы, разынкі, лімон.

Малочная кухня працуе кругласутачна, бо працэс прыгатавання і вытрымкі сумесі перапыніць нельга. У шэсць гадзін раніцы з варот кухні выезджаюць у рэйс тры аўтамашыны з каштоўным грузам. Спяшаецца вадзіцель Сямён Антонавіч Доўгі: нельга марудзіць, бо «спажывец» капрызны, чакаць не ўмее. Захацеў есці—падавай! Праводзіць у шлях сваю прадукцыю старшая дыетычная сястра Вера Пятроўна Андрушкевіч. Прадукцыя добрая, смачная. Прыёмнага апетыту, маленькія!

В. ПІЛЕЦКАЯ

У апавяданні аўтар апісвае жыццё тых слаёў насельніцтва ФРГ, хто не мае ўлады і маёмасці.

ГЭТУЮ гісторыю я пачуў у адну з тых летніх начэй, калі працаваў машыністам на маторнай баржы «Габрыель». На гэтай баржы мы перавозілі па Рэйне каменны вугаль і розныя іншыя грузы. Каманда баржы складалася з трох чалавек. У нашага «капітана» быў брат Андрэ. Хаціна Андрэ стаяла на самым беразе ракі, і іншы раз мы спыняліся дзе-небудзь паблізу ды ішлі да яго начаваць. Разам з Андрэ жыла ягоная хатняя работніца, маленькая, рухавая кабеціна гадоў сарака.

У той ліпенскі вечар, калі мы пераступілі парог хаты Андрэ, нас уразіў плач дзіцяці. Даносіўся ён з суседняга пакоя. Дзіця? Адкуль яму было ўзяцца тут? Мы добра ведалі, што ні Андрэ, ні ягоная служанка дзяцей не мелі.

— Малое? Чыё? — здзівіўся капітан.

— Сумная гісторыя, — адказаў Андрэ. — Аднак цябе, браце, яна наўрад ці кране, як не кранула некалі і мая бяда.

Капітан закусіў губу і прамаўчаў.

Андрэ прынёс віна, напоўніў шклянкі і пачаў расказваць:

— Два гады назад я жыў у іншым месцы, кіламетры за два ад ракі. Там займаўся вінаградарствам. Справы ішлі няблага, жыў — не тужыў, быў упэўнены ў заўтрашнім дні. Толькі вось д'ябал падбіў заняцца спекуляцыяй зямлёй. Мне здавалася, што нічым не рызыкаваў. Аднак мне гэта толькі здавалася. Я і не здагадаўся, што бяда ўжо навісла над маёй галавой: я запазычыўся.

Людзі кажуць, што бяда адна не ходзіць.

Раніцай, калі я працаваў у вінаградніку, загарэлася мая хата. Ні будынка, ні маёмасці ўратаваць не ўдалося: агонь знішчыў усё. Страховая фірма прыслала агентаў. Тыя доўга хадзілі, круцілі ўсё і так і гэтак, аднак прычыну пажару ўстанавіць не здолелі. Мне адмовілі ў выплаце страхоўкі да канчатковага высвятлення справы. Крэдыторы заклалі ў залог маю зямлю, і я мусіў падацца ў горад.

Пасля доўгіх пошукаў мне там, нарэшце, удалося паступіць на працу ў брыгаду дворнікаў. Працавалі толькі ўначы. Я прывык да начной працы, і з цягам часу такога роду заняткаў

бязі зацікаваць дзяўчыну, аднак яна слухала надзіва ўважліва. І калі я замаўкаў, прасіла расказваць далей. Я напружваў памяць і ўспамінаў усё новыя і новыя гісторыі. Адночы загаварыў пра сваё першае каханне. Трэба было толькі бачыць, як пасвятлелі пры гэтым вочы дзяўчыны. Я ўзрадаваўся і расказваў да таго часу, пакуль, нарэшце, і сам не засумняваўся, ці было ўсё гэта на самай справе. Успомніўшы, што тое маё каханне скончылася для мяне вельмі сумна, я змоўк. Мне кінулася ў вочы, як глыбока ўздыхнула дзяўчына, нібы ёй самой давялося перанесці глыбокі боль.

Адночы вечарам незадоўга да таго, як мне трэба было ісці на работу, дзяўчына прыйшла да мяне. Прыхіліўшыся да каменнай сцяны, яна ціха прамовіла: «Андрэ, мяне таксама нехта пакахае?»

— Безумоўна, — адказаў я.

— Пакахае, нягледзячы на тое, што я бедная і жыву ў гэтым бункеры?

Пры гэтых словах на вачах дзяўчыны выступілі слёзы.

— Дзіва што пакахае! І ты дарэмна набрала сабе такога глупства ў галаву.

— Я не набрала, Андрэ, аднак...

— Што аднак?

Бледны твар дзяўчыны раптам наліўся густой чырванню.

— Тут, у гэтым падзямеллі, людзі не ўмеюць любіць! — закрычала яна.

Такой усхваляванай мне яе яшчэ не даводзілася бачыць.

— Разумееш, тут у людзей іншыя клопаты, шмат клопатаў...

— Так, толькі адны клопаты! І больш нічога! — перапыніла мяне дзяўчына.

— Таму любоў адышла на задні план... — працягваў я, хоць сам і не вельмі верыў у свае словы.

Пасля гэтай размовы мінула ўсяго некалькі месяцаў, аднак якія перамены адбыліся з дзяўчынай! Яна стала жыццяр адна, шмат смяялася, а часам вярталася дадому пазней звычайнага. Я не спрабаваў даведацца, што здарылася, аднак усім нутром адчуваў: дзяўчына пакахала. А неўзабаве яна аб'явіла, што выходзіць замуж.

Андрэ і дзяўчына з бункера

Дытар БАЙЕР

Мал. Ю. Пучынскага

мне нават пачаў падабацца. Начная цемень хавала ад людскіх вачэй, а глядзелі людзі на нас па-рознаму: адзін са спагадай, другі са знявагай, і прыемнага ў гэтым было мала.

Я пасяліўся ў бункеры. Там у мяне быў свой катух велічыней у некалькі квадратных метраў. Плаціў за яго я не шмат — усяго 15 марак у месяц. Побач са мной у такім жа катуху жыў адзін алкаголік. У таго п'яніцы была надзіва прыгожая дачка, чарнявая васемнаццацігадовая дзяўчына. Маці дзяўчыны загінула ў час налёту авіяцыі ў сорах пятым, асколкам бомбы дзяўчыну параніла, таму яна крышчаку кульгала. Вайна, відаць, моцна падзейнічала на псіхіку яе бацькі, і ён спіўся канчаткова. Калі не было ўжо куды дзецца, пасяліўся ў тым смярдзючым бункеры, які стаў для яго апошнім прыпынкам. Ён і загінуў ад гарэлкі: неяк, напіўшыся, завалокся ў раку і ўтапіўся.

Пасля смерці бацькі дзяўчына зусім упала духам. Я стараўся падтрымаць яе, чым мог, толькі хутка зразумеў, што ёй патрэбны не толькі спагада і суцяшэнні, але і любоў таксама. А адкуль мне было ўзяць тую любоў, мне, чалавеку, які за свой век і ўласнага дзіцяці не здолеў займець? Чым я мог даставіць ёй радасць? Гульнёй у карты ці лаянкай, якую што-ноч чуў на вуліцы?

Адночы я ўсё-такі адважыўся і пачаў, як умеў, апавядаць дзяўчыне пра сваё жыццё. Я расказаў аб сваёй роднай вёсцы, што стаяла на беразе Рэйна, аб вясенніх разводдзях, аб тым, як, замест таго, каб ісці ў школу, я бавіў час на рэчцы або ў садочку, дзе трымаў чарапаху. Я не думаў, што такія дро-

— Ён любіць мяне, Андрэ, — даверліва прызналася яна.

А праз некалькі дзён непадалёку ад нашага бункера спыніўся легкавы аўтамабіль. З яго выйшаў малады мужчына і памахаў дзяўчыне рукой. Мы з ёй стаялі тады ля дзвярэй і размаўлялі. Дзяўчына кінулася да яго, аднак тут жа схаманулася, падышла да мяне і працягнула руку.

— Бывай, Андрэ.

— Бывай. Жадаю шчасця.

Пасля яе ад'езду жыццё маё пацякло сумна і аднастайна. Страховая фірма, як і раней, з месяца ў месяц цешыла абяцанкамі. Тады-сяды дзяўчына прысылала невялічкую паштоўку, пісала, што жывецца ёй няблага. Больш яна нічога не паведамляла аб сабе, але я і гэтаму быў рады бясконца. У тыя дні, калі я атрымліваў ад дзяўчыны паштоўку, мне рабілася вельмі радасна на душы, і, нават прыбіраючы самыя брудныя вуліцы горада, я не лаяўся.

У госці да дзяўчыны я не хадзіў. Я не хацеў, каб маё з'яўленне выклікала ў ёй напамінак аб жыцці ў бункеры.

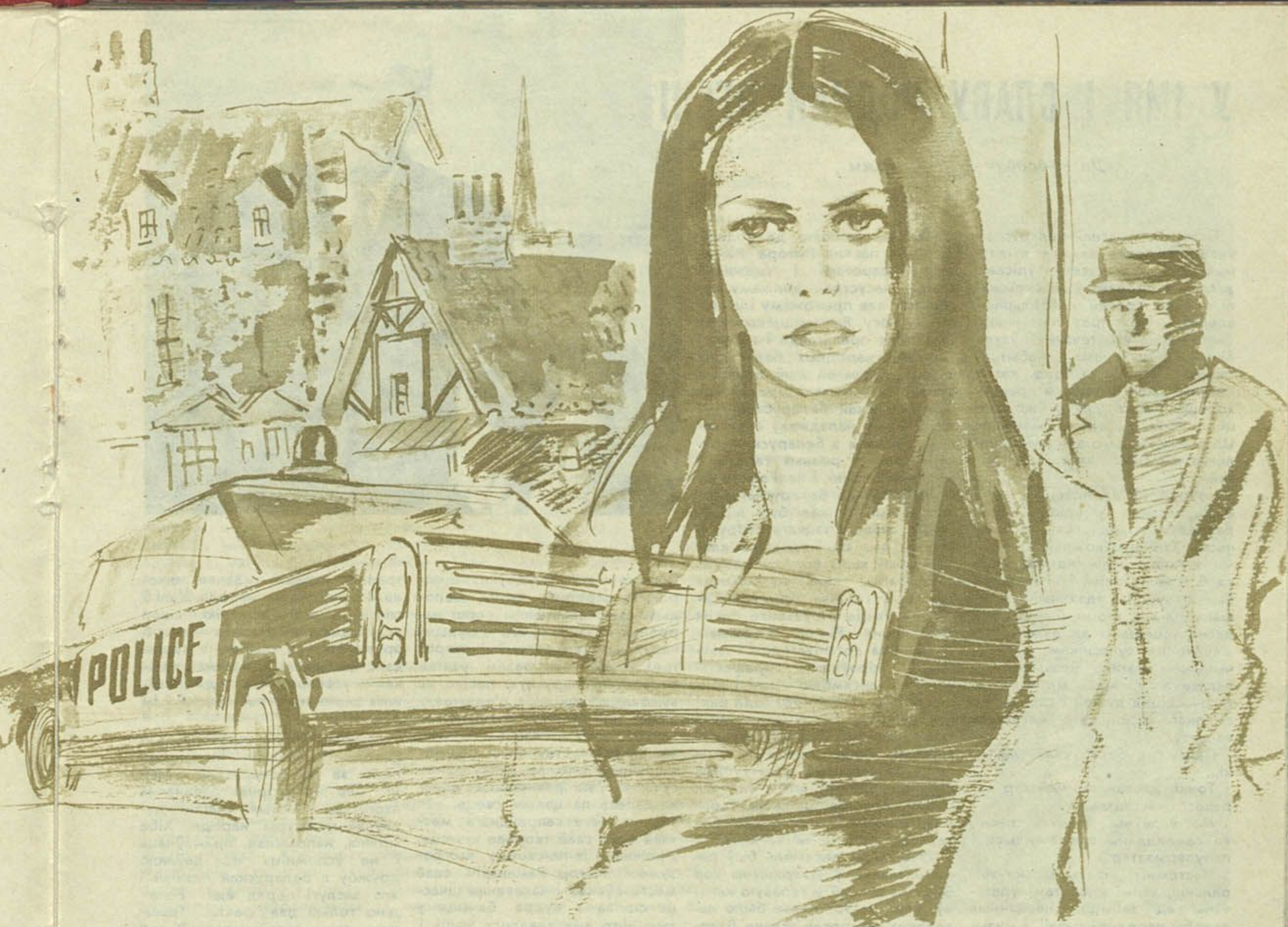
Неяк я вярнуўся пасля начной працы вельмі змораны і адразу заснуў моцным сном. Я праспаў увесь дзень і прачнуўся толькі ўвечары. Прачнуўся, зірнуў у акно і... убачыў на вуліцы сваю былою суседку.

— Ты?! — ўзрадаваўся я і тут жа перапалохаўся. — Якім чынам ты апынулася тут?

— Андрэ, — ціха прамовіла дзяўчына і заплакала.

Я пачаў супакойваць яе і раптам заўважыў, што яна цяжарная.

— Андрэ, я зноў буду жыць у сутарэнні. Мы былі не зарэгістраваныя. Тады я нічога не сказала табе пра гэта.

Мяне затрэсла, затрэсла ад злосці на таго невядомага мне нягодніка: ён выкінуў дзяўчыну, нібы рэч якую, калі яна стала непатрэбнай яму.

Мінула некалькі месяцаў. Адночы вечарам, калі я накіраваўся на работу, дзяўчына таксама выйшла на вуліцу разам са мной. «Цікава, куды гэта яна збіраецца нанач», — падумаў я. Тады мне здалося, што яна проста выйшла пагуляць перад сном. Аднак па дарозе ў дзяўчыны пачаліся схваткі. Мы прыселі на лаўку, і я сказаў, што трэба вярнуцца дадому. Аднак яна і слухаць нічога не хацела пра гэта. Больш таго, мая пранова напалохала яе.

— У бункер я нізавошта не вярнуся, Андрэ! — запратэставала яна. — Няўжо ты не разумееш, што сваё дзіця я не магу нарадзіць у тым смярдзючым сутарэнні. Я баюся бункера!

Я выклікаў хуткую дапамогу, а назаўтра наведваў яе ў бальніцы. У яе ўжо быў сын. Такой шчаслівай я яшчэ ніколі яе не бачыў. «Што будзе, калі яе прымусяць светлы і чысты пакой бальніцы змяніць на цёмны катух у сутарэнні?» — думаў я.

Мінула лета. Усе дні дзяўчына жыла толькі сваім дзіцем. Жылося ёй нялёгка, яна вельмі схуднела і стала яшчэ больш бледнай. Адночы мне далі адгул, і ўвечары я застаўся дома. Калі дзяўчына прыйшла да мяне, я зразумеў, што здарылася нейкая бяда. Дзяўчына расказала, што сягоння яна звярнулася за дапамогай да бацькі свайго сына. Аднак той і слухаць яе не хацеў. Спачатку ён пасмяяўся з яе, а затым пачаў біць. У роспачы яна схпіла цяжкую вазу і стукнула яго па галаве. Затым забрала са стала залатую запальнічку і некалькі гадзін назад прадала яе. Цяпер яна прыйшла да мяне прасіць парад і дапамогі.

А чым я мог дапамагчы? У мяне ж такія правы, як і ў астатніх жыхароў сутарэння.

Той нягоднік заявіў у паліцыю, і праз некалькі дзён дзяўчыну арыштавалі. Да гэтага выпадку на маю суседку ніхто не звяртаў ніякай увагі. У жыхароў бункера быў няпісаны закон: не ўмешвацца ў справы іншых. Цяпер жа ўсё змянілася. Усе раптам захацелі ведаць, што здарылася. Я расказаў ім пра лёс беднай жанчыны. Дзіўная рэч, да гэтага выпадку людзі аднесліся вельмі чула.

Праз два тыдні адбыўся суд. Ён вынес рашэнне: шэсць месяцаў турэмнага зняволення. Адбываць пакаранне жанчына павінна была праз месяц пасля суда. Такую адтэрміноўку ёй далі, напэўна, з-за дзіцяці.

У той дзень, калі я праводзіў яе да турмы, сонца свяціла холадна і цьмяна. Жанчына несла на руках свайго хлопчыка. Яго я ў той жа дзень павінен быў перадаць у прытулак. Гэта была просьба, і не выканаць яе я не мог. Падыходзячы да турмы, мы разгубіліся: ля варот сабралася некалькі дзесяткаў жанчын — нашых суседак па бункеры. Яны прыйшлі сюды, каб на час зняволення забраць да сябе дзіця. Хоць такая чуласць з іх боку і вельмі кранула дзяўчыну, яна, аднак, не згадзілася. Неўзабаве за ёй зачыніліся абабітыя жалезам дзверы.

Было ўжо далёка за поўнач. Наш капітан драмаў, а мы прадаўжалі ўважліва слухаць расказ Андрэ.

«Праз некалькі дзён страхавая фірма выплаціла мне грошы. Тады я купіў сабе гэтую хаціну і забраў з прытулку хлопчыка».

Мы сядзелі за сталом да самага світання, а калі прачнуўся капітан, развіталіся з гаспадаром і пайшлі на свой «Габрыель». Неўзабаве мы зноў плылі на поўнач, міма стракатых віл і велізарных заводскіх карпусоў. Недзе там хаваліся бункер і турма.

З нямецкай мовы пераклаў А. КЛІМЧЫК

У ІМЯ І СЛАВУ РОДНАЙ ПЕСНІ

Да 80-годдзя Р. Р. Шырмы

Гісторыя сучаснай беларускай культуры ведае нямала выдатных імён, якія навечна ўпісаны залатымі літарамі ў яе скрыжалі, — імён людзей, найбольшым клопатам якіх праз усё жыццё было і ёсць узбагачэнне і ўзвелічэнне духоўных набыткаў свайго народу. Сярод гэтых слаўных імён з поўным правам, хараша і ярка, даўно ўжо свеціцца імя Рыгора Раманавіча Шырмы — аднаго з верных і таленавітых сыноў зямлі беларускай.

Наўрад ці знойдзеца хоць адзін чалавек у нашым краі, раўнадушны да лёсу роднай песні. Хто пры кожнай сустрэчы з гэтым імем не пранікаўся б найглыбшым і найсардэчным пачуццём удзячнасці і пашаны да яго, хто не быў бы радасна ўсцешаны ад думкі, што з'яўляецца сучаснікам і суайчыннікам гэтага незвычайнага чалавека і мае магчымасць прычасціцца душой і сэрцам да высокага плёну яго магутнага таленту.

Патрыярх беларускай музыкі...

Тонкі, дасканалы майстар харавага мастацтва...

Маг-чараўнік роднай песні, яе самаадданы прапагандыст і папулярызатар...

Нястомны фалькларыст-збіральнік, чыімі клопатамі ўратаваны ад забыцця неацэнныя скарбы народнай паэзіі і музыкі...

Патрабавальны і клопатлівы настаўнік-педагог, да слова якога ўважліва прыслухоўваецца ўжо не адно пакаленне дзеячоў нацыянальнага мастацтва...

Такі ён — наш дарагі Рыгор Раманавіч, народны артыст Савецкага Саюза, старшыня праўлення Саюза кампазітараў Беларусі, член Саюза савецкіх пісьменнікаў, актыўны грамадскі дзеяч, просты, шчыры і сардэчны чалавек.

А пачалося ўсё ў далёкія і нялёгкія часы — паўвека таму назад, у былой Заходняй Беларусі, што стагнала пад пятой паноў-акупантаў. І пачалося — з веры ў неўміручую матчыну песню, у хараство яе напеву, у сілу і моц роднага паэтычнага слова. З неадольнай веры ў тое, што народная песня — гэта не толькі суцяшэнне і супакоенне для збалелай і спакутавай душы, але і магутны сродак абуджэння сацыяльнай і нацыянальнай самасвядомасці, палыманы заклік да барацьбы за волю і шчасце бацькаўшчыны. Гэтая вера — а яна жывілася і падтрымлівалася гарачай без-

запаветнай любоўю да роднай песні — і павяла Рыгора Раманавіча дарогамі і сцежкамі краю — насустрач вялікаму, нялёгкаму, але прыгожаму і шчасліваму лёсу. Яго жыццёвым лёсам стала прапаганда і папулярызацыя народных беларускіх песень. Гэтым ён жыў, пра гэта думаў і тады, калі кіраваў хорам Віленскай беларускай гімназіі, і калі наладжваў спектаклі і канцэрты з беларускім рэпертуарам у розных гарадах і мястэчках краю, і калі выступаў з лекцыямі аб беларускай паэзіі і музыцы, і калі быў кіраўніком універсітэцкага хору ў Вільні. Гэты яго нязменны клопат набыў яшчэ большы размах і маштабы, калі на былыя «крэсы ўсходнія» прыйшла Савецкая ўлада. Неўзабаве пасля вызвалення Рыгор Раманавіч становіцца арганізатарам і мастацкім кіраўніком прафесійна-нальнага ансамблю песні і танца, які ў студзені 1940 года распачаў работу. Напэўна, нямногія тады маглі прадбачыць, які зайздросны шлях пройдзе гэты мастацкі калектыў у наступных дзесяцігоддзях, што ён так громка праславіцца сваімі творчымі заваёвамі — і ў роднай Беларусі, і далёка за яе межамі. У 1950 годзе ансамбль быў рэарганізаваны ў Дзяржаўны хор БССР, а пазней у хараваю капэлу, якой у 1957 годзе было нададзена ганаровае званне Дзяржаўнай акадэмічнай харавай капэлы Беларускай ССР. І праз усе гады яе нязменным мастацкім кіраўніком, яе душой і натхніцелем быў Рыгор Раманавіч Шырма. Гэта дзякуючы яго нястомнаму клопату, яго самаахвярнай працы і выдатнаму музычнаму таленту капэла стала тым, чым яна сёння з'яўляецца, а з'яўляецца яна, як справядліва сказаў кампазітар Вано Мураделі, «слава і гонар дасцю савецкай харавай культуры».

Тысячы канцэртаў, з якімі выступіла за гады свайго існавання «капэла Шырмы» — гэта тысячы незабыўных сустрэч з яркай і самабытнай творчасцю таленавітага і гераічнага беларускага народа. Так ажыццяўлялася вялікая і высакародная мэта мастака-патрыёта — паказаць усяму свету хараство і веліч роднай песні, а праз яе — хараство і веліч душы народа, глыбокую чалавечнасць, жыццёвасць і сілу яго нацыянальнага характару. Яшчэ ў прадмове да свайго першага зборніка беларускіх народных песень, які выйшаў у Вільні ў 1929 годзе,

Шырма пісаў: «Цудоўная, шчырая, як народнае сэрца, мелодыя, высокапаэтычны верш народнай паэзіі з яго наіўнымі чаруючымі вобразамі і звяртамі, — усё гэта разам узятая падыхае беларускую песню на высокамастацкі п'едэстал». Сёння мы можам з гонарам заявіць, што мастацкі п'едэстал нашай песні стаў яшчэ нашмат вышэйшы, што яе непаўторнае гучанне ўжо разносіцца далёка-далёка па цэлым свеце.

У кожнага сапраўднага мастака ёсць сваё творчае шчасце, і кожны з іх па-свойму яго разумее. Рыгор Раманавіч сваё мастакоўскае і чалавечае шчасце сціпла і мудра бачыць у тым, што яму давялося жыць і сустракацца з людзьмі, «чыімі вуснамі народ расказаў пра сябе, пра свой смутак і радасць», г. зн. з самароднымі талентамі, ад якіх ён з удзячнасцю прымаў, убіраў у сэрца дзівосныя скарбы роднай паэзіі. «Дакранаючыся да гэтых талентаў, я заглянуў у бяздонныя крыніцы народнай песнятворчасці, ад якой, як зачараваны, не ў сілах ужо адарвацца. Я бязмежна шчаслівы, што яны памаглі мне захаваць найвялікшыя каштоўнасці музычнай культуры нашага народа».

Але сабраць паэтычныя і музычныя скарбы народа (а Рыгор Раманавіч выдаў некалькі тамоў беларускіх народных песень з нотамі) — гэта толькі палавіна задачы. Не менш важна найлепшыя перлы народнай песнятворчасці зноў вярнуць народу ў таленавітай мастацкай апрацоўцы, шырока папулярызаваць іх праз майстэрскае прафесійнае выкананне, праз самадзейнасць і праз школу. Некалькі месяцаў назад Рыгор Раманавіч на старонках адной з рэспубліканскіх газет змясціў артыкул пад вельмі выразнай і

трапнай назвай: «Запаяе школа — запаяе ўвесь народ». Калі б толькі змаглі кіраўнікі школ услухацца ў гэты наказ — яны б зразумелі, які глыбокі і мудры сэнс заключаны ў ім, якая вялікая — усенародная, дзяржаўная значэння — пастаўлена ў ім задача!

Слаўнае і прыгожае жыццё Рыгора Раманавіча належыць перш за ўсё беларускай музыцы, але яго творчая дзейнасць ахоплівае і іншыя ўчасткі духоўнай культуры народа. Хіба можна, напрыклад, прамаўчаць і не ўспомніць яго даўнюю дружбу з беларускай паэзіяй і яго заслугі перад ёю? Нагадаю толькі два факты. Трыццаць пяць гадоў назад Рыгор Шырма быў рэдактарам і выдаўцом першай кнігі рэвалюцыйнай паэзіі Максіма Танка «На этапах». Хіба ў тых умовах гэта не быў грамадзянскі і патрыятычны подзвіг? А сёлета выходзіць з друку складзены і адрэдагаваны Рыгорам Раманавічам зборнік вершаў паэта-рэвалюцыянера былой Заходняй Беларусі Сяргея Крыўца, які загінуў смерцю храбрых у барацьбе супраць фашысцкіх акупантаў...

Рыгору Раманавічу — восемдзесят. Больш паўвека аддаў ён нястомнай і самаахвярнай працы на ніве роднай культуры. Багаты, незвычайна багаты плён яго працы — плён, які карыстаецца і будучы карыстаецца многія-многія пакаленні нашчадкаў. А ён па-ранейшаму жыве клопатамі пра родную песню, па-ранейшаму моладу свеціцца яго добрыя вочы, памаладому гарача б'ецца яго вялікае, неспакойнае сэрца.

Доўгіх вам год жыцця і моцнага здароўя, дарагі Рыгор Раманавіч!

Ніл ГІЛЕВІЧ

Жанчына і быт

ДА прадаўца мясновага аддзела чарга — чалавек пяць. Жанчыны толькі-толькі з работы, падганяюць прадаўца. Тая, што стаіць апошняй, незадаволена:

— І хто толькі выдумаў гэтае самаабслугоўванне? Для прылаўка пастой, у касу пастой. Ды яшчэ на кантролі «таможны агляд»!

— Навошта вы так, — угадвае прадавец. — Вы ж і раней тут усё куплялі. Хіба цяпер больш часу траціце?

— Час стаў даражэйшы, таму і шкада марнаваць яго, — падводзіць вынік самая маладая пакупніца.

І ў магазіне, і дома, і на працы ўзнікаюць дыскусіі на гэтую тэму: самаабслугоўванне. Імклівы бег часу мы вызначаем іншы раз па зменах, якія адбываюцца з навакольнымі людзьмі або з абстаноўкай: паступіў у інстытут хлопец з нашага двара, якога мы памяталі ў калясцы, выраслі на дварэ дрэвы — не пазнаць, неяк непрыкметна ўзняўся па суседству дом... А ці заўважалі мы, як вырас — на галаву вырас — за кароткі час наш гандаль: адыходзіць у мінулае прылавак, які бар'ерам аддзяляе тавар ад пакупніка, інакшы цяпер прадавец, іншыя сталі і мы, пакупнікі, выраслі нашы магчымасці і патрабаванні, іншыя сталі і ўзаемаадносіны пакупніка і прадаўца. А як непазнавальна пашырыўся выбар, асартымент тавараў! У 1970 годзе, у сярэднім на кожнага жыхара рэспублікі іх прададзена на 579 рублёў — на 61 працэнт больш, чым у 1965 годзе. Аб'ём рознічнага таваразвароту ў 1975 годзе склаў 218 мільярдаў рублёў.

Калі прытрымлівацца логікі лічбаў, то і колькасць работнікаў гандлю павінна няўхільна расці. Але ж дзе ўзяць столькі людзей? Статыстыкі з хранометрамі, фактамі і лічбамі ў руках пераканаўча даказваюць неабходнасць і перавагу

Любы тавар — да вашых паслуг у магазіне самаабслугоўвання № 50 Фрунзенскага райгарчгандлю сталіцы. Сэканоміўшы дарагія хвілінкі, выходзіць з магазіна пакупнік.

ца, хутка знаходзіць патрэбную і найбольш прыдатную пару. Глядзіш на наладжаную работу гандлёвага прадпрыемства — і здаецца, што ніякіх цяжкасцей ніколі не было, настолькі натуральная ў гэтым магазіне новая форма.

Праўда, дырэктар гэтага перадавога па паказчыках магазіна Іван Мікалаевіч Дудзянкоў, смеючыся, успамінае:

— Для мяне пераход на новую форму пачаўся з вымовы за нерашучае ўкараненне. А цяпер таваразварот магазіна значна павялічыўся, павысілася заробная плата прадаўцоў, а колькасць іх паменшылася на 4 чалавекі.

Спытайце ў любога пакупніка (дарэчы, такі эксперымент быў), што ён думае пра абслугоўванне ў «Чаравічках», — адказ будзе толькі станоўчы. Зручна, зручна і яшчэ раз зручна!

Зрабіць працэс куплі кароткім, прыемным, найбольш мэтазгодным — такую мэту ставяць перад сабою работнікі гандлю. Але ці заўсёды дасягаюць яе? На жаль, не заўсёды. У пагоні за высокім працэнтам укаранення прагрэсіўных форм гандлёвага работніка, змяніўшы шылду і выкінуўшы прылавак, часам лічаць магазінам самаабслугоўвання цеснае, выпадкова прыстасаванае памяшканне. Тут нязручна і пакупніку і прадаўцу. У такім магазіне і нараджаюцца размовы, прыведзеныя ў пачатку артыкула. Якая ж карысць ад такога самаабслугоўвання? Мехапізаваць падачу тавараў немагчыма, выставіць іх у поўным аб'ёме няма дзе. Каб засцерагчы сябе ад магчымых выпадковасцей, загадчыкі магазінаў «забываюцца» пакласці на горках дробязі нахштальт чаю, кавы. Самаабслугоўванне такога роду — хутчэй самападман, чым выйгрыш часу.

КАЛІ ЗНІК ПРЫЛАВАК

самаабслугоўвання. Яны кажуць: самаабслугоўванне ў гандлі — гэта дзесяць гадзін за тыдзень, сэканомленых для кожнай сям'і. Гэта магчымасць прадаць у два-тры разы больш тавараў з аднаго квадратнага метра плошчы. Перавесці тысячу магазінаў на самаабслугоўванне — гэта тое самае, што адкрыць яшчэ 150 новых магазінаў. І яшчэ фактары, якія не паддаюцца ўліку: паляпшаецца культура абслугоўвання, менш перавалак, пакупніку даецца максімальная свабода пры выбары тавару. Словам, эканамічныя выгады самаабслугоўвання — відавочныя. Яскрава бачны і практычныя выгады.

Насельніцтва Віцебска, напрыклад, ахвотна наведвае магазін «Чаравічкі». Прасторны, выгодны, ён выстаўляе на стэлажах для пакупніка адначасова 4 тысячы пар абутку. У гандлёвай зале цяпер абутку стала больш, як у падсобках. Пакупнік ведае, дзе прадаюць абутак яго размеру, лёгка арыентуец-

Перавод на самаабслугоўванне — працэс шматгранны. Захапіўшыся ліквідацыяй бар'ераў-прылаўкаў у літаральным сэнсе, некаторыя работнікі гандлю аказаліся непадрыхтаванымі да таго, каб ліквідаваць бар'ер псіхалагічны.

Сапраўды: аб псіхалогіі сучаснага пакупніка, які ходзіць у магазін самаабслугоўвання, мы ўспамінаем ад выпадку да выпадку, карыстаючыся старой фармулёўкай «пакупнік заўсёды мае рацыю». Але ж можна тысячу разоў мець на сваім баку праўду — і пайсці з магазіна з сапсаваным настроем, калі кантралёр, нават не зірнуўшы на вас, раптам скажа: «Учора папаўся злодзей, а з выгляду нібы таксама быў прыстойны чалавек». Гэта «таксама» адразу ператварае вас з пакупніка ў патэнцыйнага злодзея, і вам ужо нешта не надта хочацца эканоміць час на самаабслугоўванні. Таму, на нашу думку, разам з пераходам на самаабслугоўванне трэба рыхтаваць да новых абавязкаў і

прадаўца. Гэта вельмі важная і складаная навука — аб суадносінах даверу і пільнасці, такту і патрабавальнасці. Першыя раздзелы яе ўжо напісаны калектывамі перадавых магазінаў.

Прыязджаючы ў Гомель, я не прапускаю выпадку зайсці ў магазін гомельскага гарчарчгандлю «Арэса», што ў мікрараёне пасёлка Фестывальны. Прыемна здзіўляе тут дысцыплінаванасць пакупнікоў. Уваходзячы ў магазін, яны абавязкова пакідаюць свае сумкі і бяруць у рукі стракатыя пластмасавыя кошыкі для пакупак. Усё гэта хутка, не марудзячы, не затрымліваючыся. Гэта ж хутка абслугоўваюць іх касы пры выхадзе. Тут няма і ў памяне дваінога кантролю, якім так злоўжываюць у шмат якіх магазінах.

— Як вам удалося прывучыць пакупнікоў да дысцыпліны? — спыталася я ў дырэктара магазіна Кацярыны Мікалаевы Логвінавай. — У іншых магазінах байкатуюць кошыкі.

— Можна сказаць, чыста аўтаматычна. У магазіне павінен быць цвёрды ўнутраны распарадак. І ніякіх выпадковасцяў. Калі пакупнік пакінуў сваю сумку, ён павінен быць упэўнены, па-першае, у неабходнасці гэтага і, па-другое, у тым, што яна будзе ў поўнай захаванасці. Ніводнай прапакі ў нас не было. Праўда, рэчы, грошы, сумкі часта забываюць — потым прыходзяць, дзякуючы за тое, што захавалі.

Вось так непрыкметна, паступова, неназойліва і прыгожа выходзіць свайго пакупніка магазін «Арэса». Разам з новай формай абслугоўвання ўнесены ў работу і новы змест — тое, чаго часам так не стае некаторым магазінам, дзе пільнасць мяжуе ледзь не са знявагай пакупніка. Вядома, «пакупнік заўсёды мае рацыю», але як растлумачыць жанчыне, якая прыйшла ў магазін самаабслугоўвання, што масла і каўбасу нязручна ды і некультурна класці ў сумачку побач з дакументамі і насоўкай. Ды і прадаўцу няёмка сярод гэтага жаночага набору шукаць вачыма тавар, куплены ў магазіне.

Эканоміць час — вось галоўная задача самаабслугоўвання. На жаль, у некаторых магазінах мы марнуем яго недаравальна. І 90 працэнтаў марнатраўства — ля вузлоў разліку. Ля старых касавых апаратаў ляжаць прымітыўныя лічальнікі. Колькі часу пройдзе, пакуль касір падаб'е вынікі!

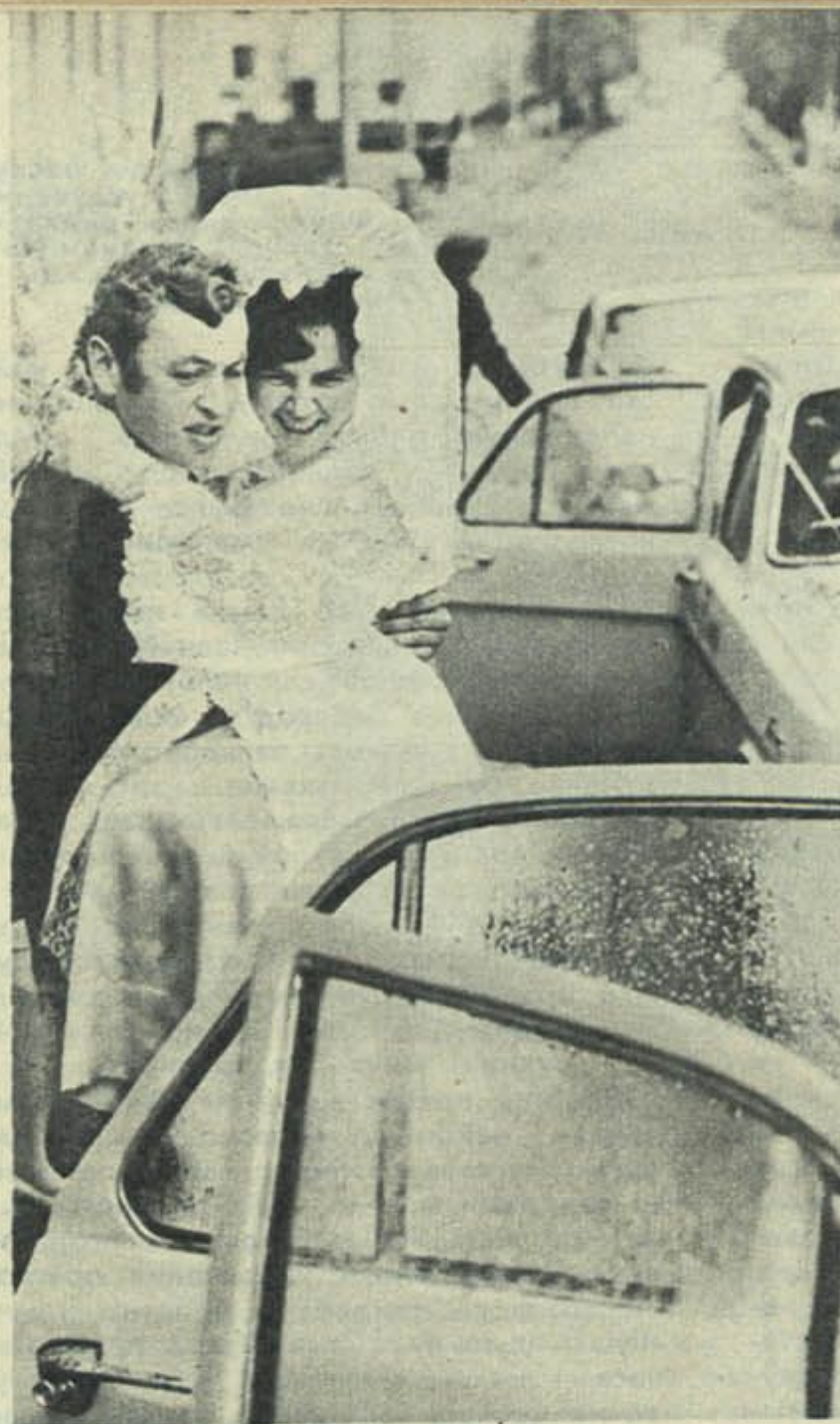
А за прылаўкам? Усё яшчэ гіры на вагах, нажы, якімі ўручную наразаюць і ўзважваюць каўбасу, масла, сыр. Уручную наліваюць малако, смятану, алей. Прамысловая фасоўка пры цяперашнім масавым пераходзе на самаабслугоўванне прыкметна адстае ад патрэб дня.

Але гэта, як кажуць, агульны недахоп. Горш, калі ў дадатак пачынаецца і мясцовая самадзейнасць. Магазін па вуліцы Радыстаў у Мінску мае шмат пакупнікоў — раён бойкі. Нядаўна тут уведзена самаабслугоўванне. Але што гэта? Прадавец каўбаснага аддзела адпускае каўбасу толькі па чэках. Пакупнікі, патантаўшыся ў чарзе, ідуць выбіваць чэк, вяртаюцца, забіраюць пакупкі і прад'яўляюць іх яшчэ раз, пры выходзе — кантралёру. Часу траціцца больш, чым пры старым метады абслугоўвання. Новая песня — ды на стары лад.

Пара станаўлення заўсёды звязана з цяжкасцямі. Такую пару перажывае зараз гандаль, які шырокім фронтам пераходзіць на самаабслугоўванне. Недалёкі ўжо той час, калі працэс куплі будзе аўтаматызаваны. Тавары будуць мець этыкеткі, пакрытыя фермагнітным лакам. Касір дакранаецца да яе галоўкай лічальнай прылады — і касавы апарат імгненна адбівае на чэку суму, якія адпавядаюць цане, размеру, артыкулу. Вядомы кошт пакупкі, аўтаматычна адлічваецца рэшта. Аўтаматычная ўпакоўка, фасоўка забяспечаць універсальны асартымент у магазіне. Дастаткова будзе зайсці толькі ў адзін з іх — і ўсё, што трэба, куплена...

Так будзе. А пакуль няхай будзе для кожнага з нас прыемна наведаць бліжэйшы магазін, дзе перавод на самаабслугоўванне не стаў фармальнасцю. Мы выносім адтуль не толькі тавар, загорнуты ў паперу, а нешта большае: сэканомлены час і добры настрой.

В. КАРАЛЁВА

Шчаслівыя.
Фота Ул. Вяхоткі.

КОЛЬКІ КРОКАЎ ДА... ШЧАСЦЯ?

ХТО ты? Як зваць цябе? Чым ты жывеш? У пісьме ў рэдакцыю толькі адна дэталі: ты, паводле слоў тваіх, «прадстаўнік маладога пакалення 70-х». У словах тваіх — глыбокі сэнс, і ўсё ж гэтага мала, каб мы ўзаемна маглі дапамагчы адна адной: я ж хачу зразумець цябе, ты — чакаеш адказу. Трэба нам прыслухацца і да голасу тваёй сяброўкі, з якой спрачаешся ты ў сваім пісьме.

Я прапаную сесці за круглы стол і выслухаць адна адну. Тэму прапанавала ты сама: «Пра дзявочы гонар». За цябе і тваю сяброўку няхай скажуць толькі радкі твайго пісьма. Дарэчы, калі ты не супраць, зваць буду я цябе Наташай. Такім чынам, бліжэй да справы. Слова табе, Наташа.

Наташа. Я — за сумленнасць, праўдзівасць, чысціню, пяшчотнасць у адносінах паміж дзяўчынай і хлопцам.

Сяброўка. Ты — прадстаўнік веку мінулага. Што з таго, што ты недаткнёная, ганарыстая! На такіх «самастойных» хлопцы не глядзяць.

Я. У вялікім хваляванні напісанна тваё пісьмо. Трывога ў ім: а што, калі шчасце сапраўды пройдзе міма, «нават крылом не закруцішы»? Можна і праўду кажа сяброўка: хіба многа радасці заставацца адной са сваёй «нікому не патрэбнай» гордасцю і чысцінёй? Магчыма,

Добры дзень, дарагая рэдакцыя! Я чытаю шматлікія пісьмы, якія прыходзяць да вас, і таксама рашыла напісаць пра свае думкі, перажыванні. Я — прадстаўнік маладога пакалення 70-х гадоў, і мяне хвалюе пытанне пра моладзь.

Я — за сумленнасць, праўдзівасць, чысціню, пяшчотнасць у адносінах паміж дзяўчынай і хлопцам. Але са мною не згаджаюцца мае сяброўкі. Некаторыя мяне папракаюць, што я прадстаўнік «веку мінулага», а не сучаснага. Яны кажуць: якая з таго карысць, што ты гэткая недаткнёная, ганарыстая, на такіх «самастойных» хлопцы не глядзяць, а калі глядзяць, то толькі дурні.

Аднойчы ў мяне была размова з сяброўкай пра дзявочы гонар. Яна мне заявіла, што мне не будзе чаго і ўспомніць, раскажаць дзецям, як гуляла ў малядыя гады.

Але зрэшты гэта дзяўчына асталася ні з чым. Усё ад яе адварнуліся, ніхто не глядзіць у той бок. Яна цяпер сама дакарае сябе за лёгкія паводзіны, за разменлівасць. Зараз ёй усё роўна, з кім ісці, куды ісці. Так вось і прапаў чалавек. А шнада.

Дарагая рэдакцыя, вельмі хочацца, каб усё ў жыцці ладзілася: сустрэць чалавек, які быў бы адзіны ў свеце, з якім і гора і радасць папалам.

Але ці будзе так? Я нікуды не хаджу, бо саромеюся хлопцаў. Нават няма надзеі, што каго-небудзь сустрэну і пакахаю гора і навек. Няўжо сядзець і чакаць? Нават страшна падумаць.

Ваша чытачка Н. Г.

адбылася пераацэнка каштоўнасцяў: тое, што было важным у «век мінулы», сёння стала глупствам?!

Ці так я зразумела цябе, Наташа? Як мне адказаць на такое пытанне? Я ведаю толькі адно: па-сапраўднаму высока мы цнім не тое, што кідаецца ў вочы, а тое, што амаль недаступнае. І гэтага не могуць змяніць ні час, ні моды. Дадзена прыродаю нам чысціня, і толькі яна па-сапраўднаму каштоўная. Як ні дзіўна, нават хлопцаў, якіх ты, сяброўка, называеш «самастойнымі», абавязкова вабяць тыя, да якіх яны дакрануцца не могуць.

Наташа. Няўжо сядзець і чакаць? Нават страшна падумаць. Вельмі хочацца сустрэць чалавека, які быў бы адзіны ў свеце, з якім і гора, і радасць папалам.

Я. Ты выказала тое, да чаго імкнемся мы ўсе. Нам трэба мала і так многа: аднаго, але на ўсё жыццё. Мы, жанчыны, як ніхто, умеем чакаць, часам не заўважаючы, што шчаслівыя вось тым, што чакаем, і шчаслівыя толькі таму, што пачакалі. І ты толькі на словах спяшаешся. Сама, не заўважаючы гэтага, ты чакаеш.

Не ведаю, як мужчыны... Мне здаецца, і яны шукаюць сваё каханне. Але шукаюць, відаць, па-рознаму: адны — адмятаючы ўбок выпадковае, непатрэбнае, каб чыстымі і не-

заплямленымі прыйсці да той, з якой звязуць назаўсёды свой лёс, другія — падбіраючы ўсё, што дрэнна пакладзена, і адлішку спускаючыся да канца. А мы — чакаем... Толькі не магу сказаць, калі пачынаем яго чакаць. Ці тады, калі ўпятай упершыню прымяраем маціны туфлі, або пазайздросцілі сяброўцы, якая атрымала першую запіску, а можа...

Хутэй за ўсё ў той дзень, калі і неба здасца больш блакітным, і кветкі запахлі па-асабліваму, або ў тую ноч, калі ты сярод тысяч выбераш сваю зорку і ёй раскажаш тое, чаго сама не зразумела. Словам, калі захочацца абняць неабсяжнае, калі душа раскрыта нечаму незразумеламу, прывабнаму... Я думаю, гэта прадвеснік кахання.

А, можа, нават само каханне? Не, я не веру ў каханне з першага погляду. Закаханасць? Так! Але не ўсякай закаханасці суджана ўзняцца да кахання. А чакаем мы не закаханасці. Чакаем таго, каму адзінаму суджана так зазірнуць у нашы вочы, каб у іх застацца назаўсёды, каб бачылі мы свет яго вачыма і каб не бачылі таго, чаго баімся самі, каб маршчын яго потым не заўважаць, а сівізму прымаць за серабро. Лічы сябе шчаслівейшай за ўсіх, калі сустрэла таго, у якім «да самай, да бярозкі» будзеш бачыць адзінага і роднага... Чакала ты недарэмна.

А як быць той, якая, спяшаючыся, палічыла асот стройным ясенем? Калі асотаву напышлі-

васць палічыла за гордасць, а ўчэпістасць і нахабнасць — за каханне?! Што рабіць, калі мы ў семнаццаць, восемнаццаць гадоў гатовы надзяліць каханага тым, што хочацца нам у ім бачыць?!

Па-мойму, неабходна было толькі пачакаць: тое, чаго не ўбачыш у спешцы, раскрые час. Часта, самі паспяшыўшы, не разабраўшыся ў сябру, гатовы вінаваціць толькі яго, лічыць прычынай свайго расчаравання, а часам і гора. А можа яго віны і няма: проста сышліся не тыя, хто прызначаны адзін аднаму. Паспяшылі...

Некаторыя ўхваляюць, узвышаюць жаданне аддацца моцнаму, але не праверанаму закліку сэрца. Па-мойму, найлепшая ўхвала — гэта ўменне стрымаць сябе, каб разабрацца ў сябру і сабе, у тым, што родніць дваіх: што гэта — цяга, прывязанасць або само каханне?

Была сяброўка ў мяне, гордая, нават вельмі гордая. Ды гордасць аказалася не той, не дзявочай, а прастай высакамернасцю. Сустрэча ў дарозе, здалося — з каханнем... Быў парог, але той, за якім, як правіла, — расчараванне і запозненае раскаянне. Мінуў час, загаілася рана. Потым замужжа — праўда, не за таго выйшла, хто стрэўся ў дарозе (ён тады ўжо быў мужам, але чужым). Сям'я, як сям'я. Праўда, мне ў хвіліну шчырасці яна прынаеца: «Папрокі, пытанні: хто ён, той, першы?.. Я хлушу.

Цяжка. Нейкая пустата і цяжар».

Можа, збоку не відаць. Але нам трэба не «збоку», нам трэба трымаць яго, шчасце сваё, у руках... Хочам, каб яно было моцным. Але шчасце, разбаўленае хлуснёй, не бывае моцным. Мне здаецца: каханне даступна толькі тым, хто чакае, і кахаюць толькі тых, хто ўмее чакаць.

Я і пра тваю сяброўку кажу. Павер, у нейкім самым далёкім кутку душы яна зайздросціць табе, хаця сама сабе не прынаеца ў гэтым. Яна ж таксама чакала, ды паспешалася... Не ясенем ён аказаўся, а гнілым карчом. Ты пішаш, што «сама яна дакарае сябе за дробную разменлівасць». Ступіўшы няправільна, не ўтрымалася, сарвалася. Цяпер «ёй усё роўна, з кім ісці, куды ісці». Кажуць: першая памылка — гэта памылка, другая — магчыма, выпадковасць, трэцяя — сістэма.

Ты магла б мне сказаць: бываюць жа і шчаслівыя фіналы, маўляў, прайшла «агонь», вяду і медныя трубы» — і ўсё ж знайшла сваё шчасце. А ці шчасце гэта?

Наташа. Я нікуды не хаджу, саромеюся хлопцаў. Няўжо сядзець і чакаць?

Сяброўка. Табе не будзе чаго і ўспомніць, раскажаш дзецям, як гуляла ў маладыя гады. Вось я дык пажыла: хадзіла ў кіно, у рэстараны!

Я. Хто ў рэстараным дыме шукае захапленне? Што ты раскажаш сваім дзецям, сяброўка,

калі здолееш успомніць толькі рэстараны?

Але навошта такія крайнасці: сяброўка хоча браць ад жыцця ўсё, што толькі можна, а ты жывеш нейкім адшчапенцам. Ці не ператварыла ты сябе ў царэўну Несмяяну? Сядзіш і чакаеш: дзе той, хто рассмяшыць цябе?

Сэнс дзявочай гордасці не ў тым, каб адгарадзіцца ад людзей высокім плотам. Жыць трэба паўнакроўна, паўнаценна, не разлучаючыся з гордасцю, з дзявочым гонарам. Жыць мэтанакіравана, змястоўна і весела — не ганьба, а абавязак.

Наташа. Вы не адказалі на галоўнае — ці дачакаюся я яго?

Я. Варажыць я не буду. Але калі правільна ты зразумела нашу размову, мне здаецца, такая сустрэча ў тваім жыцці будзе. На рабоце, у дарозе або ў кіно, або ў турысцкім паходзе — хто ведае, дзе. Але, веру, будзе. Мне хочацца, каб раскавала ты сябе — зразумей, адсюль баязлівасць і няўпэўненасць у сабе. Што-небудзь павінна захапляць цябе, быць блізім, цікавым: тэатр, паходы, мастацкая самадзейнасць. Укладвай у любоўную справу часцінку сваёй душы, гэтым ты наблізіш і сустрэчу.

Час канчаць. Паставім кропку? А можа запытайся да круглага стала і іншых, тваіх жа аднагодак? І людзей з вялікім жыццёвым вопытам? Рэдакцыя запрашае да размовы.

І. БАГДАНЕНЕ

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

Слухаючы песні пра каханне

Слухаючы песні пра каханне,—
Яны гучаць па радыё днём і ноччу,—
Я падумаў бы: якія ўсе шчаслівыя,
Каб не сусед, што бабылём вякуе,
Каб не хлопчук, што пры мне запытаў
У маці дваццацігадовай:
«А дзе мой татка!»

Але гучаць яны, гэтыя песні,
І ты хоць лопні, хоць трэсні,—
Натапырыш вушы і слухаеш іх,
З журботнай зайздросцю глядзіш на
маладых,
Пяшчотней да жонкі тулішся
І гладзіш сына...

Калі ж пабурчыш якую хвіліну —
Спакваля ачахне бунтарскі дух,
Як на шы ў цябе не сямейны ланцуг,
А добрыя рукі каханай...

Там ёсць паляна...

Там ёсць паляна, на якой
І мы страчаліся з табой.

Рачулка ёсць і цёмны лес
Што сёння ў сэрцы
уваскрэс.

Але мяне там не шукай,
Мінуў чаромхавы той май.

Я ведаю — туды прыйду —
Цябе таксама не знайду.

Калі ж убачымся хоць раз,
Адразу думка ўспыхне ў
нас,

Што ёсць паляна, на якой
І мы страчаліся з табой.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

(Урывак з п'есы, 2 карціны)

СОРАК СВЕЧАК

18

КАРЦИНА 4-я

Сціпла абсталяваны пакой маладажонаў. Ложак, этажэрка з кнігамі. Замест шафы—на сцяне прасціна, якой завешана адзежа.

Валя (завіхаецца каля пліты. Абірае, мые бульбу. Выкладвае на далоні). Адна, дзве, тры, чатыры... Хопіць ці не?.. Ну, і дурная ж я!.. Чаму б мне ўчора, паціхеньку, было не палічыць, колькі бульбін пакрышыў Алег. А так... Можна будзе мала, а можна многа... Вось пакута!.. Забылася, што Алег раней клаў: бульбу ці бурака... У яго боршч такі смачны!..

Уваходзіць Нішчымны. У яго добры, бадзёры настрой.

Нішчымны. Ну, як тут гаспадарыць мая жонка?

Валя (не вельмі ўпэўнена). Боршч, Алежка, вару. (Паспешна выцірае рукі, парывіста абнімае і цалуе мужа.) І ніяк не дачакаюся свайго мужа! (Памагае яму распрануцца.) А ён, бедненькі, гэтак запрацаваўся, гэтак нахаладаў...

Нішчымны. Добрая жонка заўсёды ўмее нагрэць мужа! Валя. Нагрэю, мілы, нагрэю!

Абнімаюцца, кружацца па пакоі.

Валя. Божа, я ніяк не прывыкну... Я так цябе люблю! Я такая шчаслівая!

Нішчымны. А я табе прынёс падарунак!

Валя. Праўда?

Нішчымны. Трымай!

Валя. Кнігі? Вось цудоўна!.. А то ў нас...

Нішчымны. Будзь упэўнена!

Валя. Чэхаў... Тургенёў... Байран нават!.. Які ў мяне цудоўны, які разумны муж!.. (Цалуе яго. Гартае кнігі.) Слухай (чытае): «Я пачынаю ўжо забываць... І толькі часам, калі пішу ці чытаю, раптам, бывае, убачу я то зялёны агонь у акне, то гук маіх уласных крокаў у полі ўначы, калі я, закаханы, вяртаўся дадому... А яшчэ радзей, у мінуты, калі мяне гняце адзінота і мне сумна, я ўспамінаю, і паступова мне чамусьці пачынае здавацца, што мяне таксама згадваюць, чакаюць і што мы стрэнемся... Місюсь, дзе ты?..» Памятаеш?

Нішчымны. Ты лепей зірні, якое выданне! Яшчэ Санкт-Пецярбург!

Валя. Гэта ты ў букіністычным?

Нішчымны. Ды не. У нейкага п'янага дзівака. Дай, кажа, на паўлітра за класікаў... А ў мяне ў кішэні ўсяго пятнаццаць рублёў. Хопіць, кажу, табе на чацвярцінку. Цалейшы дадому, да жонкі, дойдзеш. А ён ужо і так лыка не вяжа. Чорт з табой, кажа. Бяры класікаў за чацвярцінку. Усё роўна прап'ю.

Валя (настрой яе раптам абвяў). А я думала—ты ў букініста... А то праспіцца чалавек і будзе шкадаваць...

Нішчымны. «Праспіцца...» Вельмі яму патрэбна твая Місюсь... (Смяецца.) Давай сюды кнігі. Трэба ж іх рассартаваць... Пушкін у нас абшарпаны, дык мы яго схаваем... Праўда ж? (Закладае Пушкіна.) Някрасава таксама. А вось Тургенёў з залатым абрэзам няхай красуецца. (Да Валі.) Зірні!.. Не я буду, калі я не куплю зашклёную шафу на кнігі... Так. Поруч з Тургеневым паставім Чэхава—ён таксама прыстойна выглядае... Пачакай, а дзе наш Купрын?

Валя. Ірачка Мельнікава папрасіла. Яны праходзяць.

Нішчымны (у яго псуецца настрой). Ведаеш, давай дамоўміся адразу і назаўсёды: у нас не бібліятэка...

Валя. Госпадзі! Дык навошта ж купляць кнігі, калі іх не чытаць і не даваць нікому?..

Нішчымны. Я кнігі купляю для сябе, а не для Ірачак!

Валя (ідзе да пліты). Прабач, я гэтага не разумею... Я сама бяру ў людзей кнігі. І каб ты ведаў: я ненавіджу гэтыя чысценькія, некрунутыя рукою чалавека тамы, што стаяць за шклом у некаторых так званых кнігалюбаў! Ненавіджу кніжкі-невінёнткі.

Нішчымны. А я ненавіджу неахайныя кнігі! Я люблю якраз тыя, якія ты завеш невінёнткамі... Люблю невінёнтак!.. А цяпер—давай будзем абедаць.

Валя. Ой, Алежка, боршч яшчэ не гатовы...

Нішчымны. Вельмі прыемна!

Валя. Я таксама нядаўна прыйшла з работы...

Нішчымны (пазірае на гадзіннік). Чаму нядаўна?

Валя. Дзяўчынку вельмі цяжкую прывезлі. Дык пакуль мы яе адкачалі...

Нішчымны. З Ігарам Львовічам?

Валя. З Ігарам Львовічам...

Нішчымны. Я так і ведаў! Усе твае тэрміновыя выпадкі абавязкова звязаны з Ігарам Львовічам.

Валя. Як табе не сорамна, Алег! Ты ж сам ведаеш, што Ігар Львовіч у нас самы вопытны ўрач.

Нішчымны. Я хачу есці!

Валя (імкнучыся ўсё згладзіць). Алежка, я не ўсе аперацыі яшчэ выканалі... Давай ты будзеш за шэф-повара і будзеш даваць мне мудрыя ўказанні, а я буду іх...

Нішчымны (стрымліваючы сябе). Табе не здаецца, што за тры месяцы мне ўжо магла надакучыць роля шэф-повара? Валя. Божа мой, дык якую ж ты яшчэ хочаш ролю?

Нішчымны. Ролю мужа! Я думаю, пара ўжо! (Бярэ сацыяны фартух, павязваецца.)

Валя. Ну, што ж рабіць, Алежка, калі я такая няздатная да гэтае кухні... Бульба варыцца ўжо даўно, а бурака я не паспела яшчэ...

Нішчымны. Значыць, спачатку варыш бульбу?

Валя. А трэба было наадварот? Ой, ну, я ж ведала і забыла!..

Нішчымны (таркуе бурак). Учора і пазаўчора ты таксама ведала...

Валя. Але ж ты з'еў...

Нішчымны. А што мне было рабіць? Не да суседкі ж ісці...

Валя. Я буду старацца, Алежка... Ой, бурак згарэў!..

Нішчымны. Тэрэтык... (Апранае пінжак.)

Валя. Зноў ты пойдзеш да гэтага спекулянта?

Нішчымны. Я магу не ісці — ты пойдзеш? (Выходзіць.)

Валя (стаіць над скаварадою з гарэлым бураком). І хто гэта выдумаў гэты замуж?.. Хапаешся. Стараешся. І ўсё нічога не выходзіць... І ўсё мы з Алегам нечага сварымся... Праз нейкую капусту... Не залюбіў чамусьці Ігара Львовіча.

Стук у дзверы.

Валя. Калі ласка, заходзьце!

Уваходзіць Піліпаўна.

Піліпаўна. Добры дзень у хату!

Валя. Добры дзень, Піліпаўна! Што-небудзь здарылася?

Піліпаўна. З дзяўчынкой гэтай самай зноў кепска. Ігар Львовіч загадаў цябе паклікаць.

Валя. Вось бяда! Я зараз. Піліпаўна. Толькі мужа паклічу. (Адчыняе фортку, кліча.) Алег! Алег!

Піліпаўна. А дзе гэта ён у цябе?

Валя. Да суседа выйшаў... Алег, мяне выклікаюць у бальніцу. (Паспешліва пераапранаецца.)

Піліпаўна. Ну, як ён у цябе — усё гэтакі самы лепшы?

Валя. Гэтакі, Піліпаўна, гэтакі...

Піліпаўна. Ды ты толькі нешта іншая, як тады была, як я цябе першы раз стрэла на станцыі.

Уваходзіць Нішчымны з вядром фарбы.

Валя. Ой, як многа фарбы! Што мы з ёю будзем рабіць? Нішчымны. На хлеб будзем мазаць... (Маўчанне.) Што там зноў здарылася?

Валя. Ды вось Піліпаўна прыйшла... Мяне выклікаюць. Піліпаўна (да Нішчымнага). Добры дзень вам.

Нішчымны. Добры дзень.

Валя. Дзяўчынцы зноў кепска, Алег.

Нішчымны. Затое ў нас — усё выдатна!

Піліпаўна. Дык што ж ёй рабіць, калі ў яе такая работа?

Нішчымны (фарбуе). Затое дома ў яе няма работы ніколі...

Валя. Дык дзяўчынцы ж кепска!..

Нішчымны (саркастычна). А мо Ігару Львовічу? (Злосна адсоўвае нагою вядро, накіроўваецца з пакоя.)

Валя (вінавата). Алежка, я не паспела, дык, калі ласка, давары боршч...

Нішчымны. Можаш выліць яго ў памыйнае вядро! (Стукае дзвярыма.)

Піліпаўна (выключае плітку, прыбірае на століку). Хуткі ж ён у цябе!

Валя (яна стаіць, адварнуўшыся да акна). Ён, Піліпаўна, не заўсёды такі...

Піліпаўна. Будзе, галубка, яшчэ і заўсёды.

Валя. Не разумею я, Піліпаўна, яго. Так ужо стараюся, так стараюся... А ён усё роўна...

Піліпаўна. Казала я табе тады на вакзале: не езь! Бацюшку яшчэ таго босага на шкле разбіла.

Валя (смяецца). Не бацюшку, Піліпаўна, а партрэт Льва Талстога.

Піліпаўна. Няхай сабе Льва. Усё роўна прыкмета...

Валя. Дык ён жа такі добры быў. Мы ж чатыры гады перапісваліся...

Піліпаўна. Гэта папера была добрая, а не ён... (Уздыхае.) І ўсё вы, як пагляджу я, аднолькавыя... І невучоныя і вучоныя. Баба яна і ёсць баба! Ёй абы толькі не быць на волі, абы толькі каб ланцуг на шыі вісеў...

Валя. Як жа не верыць, Піліпаўна, калі любіш!

Піліпаўна. Вось яны і выходзяць вам бокам, гэтыя дурныя вашы любошчы. (Абедзве выходзяць.)

КАРЦІНА 7-я

Знаёмы нам пакой. Піліпаўна калыша дзіця ў калясцы. Валя прасуе дзіцячыя распашонкі, штонікі.

Піліпаўна. Я табе кажу: выкінь ты гэта дурное з галавы!

Валя. Мне б толькі Надзейку падгадаваць. А там...

Піліпаўна. А там — што?

Валя. Будзем жыць удваіх — і нікога нам не трэба будзе.

Піліпаўна. Ай-яй, якая ўжо ты шчаслівая будзеш са сваёй Надзейкаю!..

Валя. Не прападу.

Піліпаўна. Разумныя людзі, мая галубка, кажуць так: лепей саламяны мужык, чым залаты дзеці.

Валя. Вас, Піліпаўна, не зразумееш: то вы яго лаеце, то гатовы абараняць.

Піліпаўна. Я табе скажу, дзеўка, як адрэжу: я твайго не люблю! Але дзе ты возьмеш такога, каб усе яго любілі? Дзе яны гэтакія валяюцца?

Валя. Пражыву адна.

Піліпаўна. Гэта ты такая смелая і разумная, пакуль у цябе гаспадар ёсць.

Валя. Піліпаўна, дык радасці ж ніякай няма!

Піліпаўна. А ты што думаеш, што ўсе гэтыя, што ходзяць пад ручку — гэта ўсё ад радасці? Днём пасварацца, ноччу памірацца — вось табе і радасць!

Валя. Ай, Піліпаўна... (Складае тое, што папрасавала.)

Піліпаўна. Не «ай»! Вазьмі нашу Лідзію Анатольеўну. Гэткая жанчына! І поўная, і прыгожая, і самастаяцельная... А як адна, дык і адна!..

Валя маўчыць.

Піліпаўна. А вазьмі нашу Верачку... Веру Міхайлаўну з тэрапіі... Хіба можна параўнаць яе з Лідзіяй Анатольеўнай? Адно званне, што баба — ні росту, ні грудзей... Ды яшчэ папяросу за папяросай смаліцы!.. А як знайшла сабе, дык ён цяпер яе куды толькі не водзіць — і ў цятры, і на базар!..

Валя (думаючы пра сваё). Толькі і радасці, што на базар...

Піліпаўна (узгараецца). А якой ты яшчэ радасці хацела? Сама ж ты ехала да свайго!.. Бачылі вочы, што выбіралі — цяпер ешце, хоць павылазье. Цяпер цярпі!

Валя. Дык што ж гэта за жыццё такое — толькі цярпець...

Піліпаўна. А ты думала, як людзі жывуць? А каб ён у цябе піў ці па бабах цягаўся... Тады лепей было б? Я-то яго не люблю, але ж я бачу: ён і да Надзейкі хіліцца не гэтак, як іншы — пусціў на свет і думаць забыў пра тое дзіця... І ўсё зробіць, што ні возьме ў рукі. І ў хату ўсё цягне, адкуль ні прыйшоў, ні прыехаў... Што ты адна, без яго, будзеш пачынаць? (Замятае падлогу.)

Валя. Што мне з тае хаты, з таго, што ён не п'е... Вось няма тры тыдні — і я рада...

Стук у дзверы. Піліпаўна ідзе адчыняць. Уваходзіць з чамаданам Нішчымны.

Піліпаўна (убок). За воўка памоўка... (Да Нішчымнага.) З прыездам вас!.. А мы з Валянцінай Іванаўнай толькі што божкалі пра вас, ці не захварэлі часам...

Нішчымны. Добры дзень, Піліпаўна! (Аддае ёй чамадан, ідзе да Валі.) Здарова, жонка!.. Што гэта ты нейкая хмурная... Не рада?

Піліпаўна (не дае сказаць слова). Чакае, сумее, дык і хмурная... Абы ў калідоры толькі хто стукнуў, дык бяжыць адчыняць... Я ўжо супакойвала: прыедзе, нідзе дзенецца, кажу... Дык няма, бач, пісьма. А калі яго там пісаць было тое пісьмо ў той камандзіроўцы.

Нішчымны. Дыхнуць не было калі, Піліпаўна.

Піліпаўна. Я ж і кажу!

Нішчымны (ідзе да каляскі). А як тут мая дачка гадуецца? Валя (умомант святлее). Учора ўжо чатыры крокі сама зрабіла... За ручку з Піліпаўнай.

Нішчымны. Дык яна ж са мной, яшчэ да камандзіроўкі таксама... Я трымаў, а яна...

В а л я. Мы з Піліпаўнай насілі яе ў кансультацыю, дык яна за гэты месяц на кіло дзвесце прыбыла!
Нішчымны. Дарослая ў нас з табою, маці, ужо дачка... (Схіляецца над каляскай.) Спіць... (Хоча пацалаваць дзіця.)
В а л я (шэптам). Не трэба! Няхай спіць. Яна толькі што заснула.

На пальчыках адыходзяць ад каляскі.
Нішчымны (расчыняе чамадан). Трымай!
В а л я. Піліпаўна, зірніце, якое палітцо Надзейцы! З футравым капюшонам...

Піліпаўна (таксама разглядае палітцо). Родны ж бацька купляў — не хто чужы.

Нішчымны (да Валі). А гэта — табе...

В а л я (прыкідвае перад люстрам на сябе халат). Дзякуй...

Нішчымны. Што — не падабаецца?

В а л я. Не, чаму... Толькі нейкая я вельмі старая ў ім...

Піліпаўна (мацае халат). Гэтакі моцны. Зносу не будзе!

Нішчымны. А ты што ж думаеш, што ты вельмі маладзенькая. Дваццаць пяць гадоў, мая мілая, не семнаццаць...

Пра дачку ўжо клапаціся! А тваё ўжо ўсё прайшло!.. (Дастае з чамадана хустку.) А гэта вам, Піліпаўна. За Надзейку... Што памагаеце нам.

Піліпаўна (расчулена). Дзякуй, што і пра мяне ўспомнілі...

В а л я (павязвае ёй хустку). Ой, Піліпаўна, вы такая прыгожая ў гэтай хустцы! Зірніце на сябе. (Падае люстра.)

Піліпаўна (адводзіць люстра). Яшчэ мне ў люстра глядзеца, гэтакай маладой! (Развязвае хустку, беражліва складае яе.) Унучцы, старэйшай, будзе падарунак.

В а л я. Насіце самі, Піліпаўна. Унучцы мы купім...

Піліпаўна. Дзякуй і за гэта... То я мо хлеб збегаю куплю? (Апранаецца.)

В а л я. Збегайце, Піліпаўна.

Піліпаўна выходзіць. Нішчымны і Валя застаюцца адны.

Нішчымны (падыходзіць да Валі). Ну, старая, то мо хоць павітаемся? (Валя хавае твар у яго на грудзях, Нішчымны адводзіць яго рукамі.) Чаго гэта ты плачаш? Не рада хіба, што прыехаў?

В а л я. Яшчэ як рада! Толькі чаму ты не напісаў?.. Калі прыедзеш...

Нішчымны. Хацеў прыехаць знячэўку... Каб пабачыць, як ты мяне чакаеш...

В а л я. Думала ўжо ўсё... А як убачыла...

Нішчымны. Цікава, куды б гэта ты ад мяне дзелася...

В а л я. Ах, Алежка, якія мы з табою дурныя...

Нішчымны. Не «мы з табою...» А ты будзь чалавекам — і ўсё будзе добра...

В а л я. Я так стамілася, Алежка... Мне так хочацца... (Кладзе галаву яму на плячук.)

Нішчымны (перабівае яе). Пачакай, а я ж не паказаў табе, які падарунак я купіў сабе! (Адхіляе жонку, імкліва ідзе да чамадана). Бачыла?

В а л я (працягвае руку). Што гэта за кніга?

Нішчымны. Чытай! (Садзіцца поруч.)

В а л я. «Атлас шасэйных дарог»... Навошта ён табе?

Нішчымны (загадкава). Празпас. Няхай будзе.

В а л я (паціскае плячыма). Няхай будзе. Але навошта?

Нішчымны. Купім сабе «Масквіча»!

В а л я. Божа мой! У нас зроду капейкі лішняе няма. Мы ў тэатр амаль ніколі не ходзім, а ты — «Масквіча»...

Нішчымны. Будзем збіраць... У тэатр будзем хадзіць потым, калі разбагацеем...

В а л я. Адкуль у цябе раптам такая ідэя? Мы ж ніколі гэтага ў галаве не трымалі.

Нішчымны. Гэта ты не трымала. А я трымаў заўсёды! З вайны яшчэ. Калі вадзіў штабнога «віліса»... А зараз мяне даканаў Грышка Пацёмкін. Грышка «Пабеду» купіў.

В а л я. Дык ты што — таксама хочаш раўняцца па сваім Грышку?

Нішчымны. Я буду раўняцца сам па сабе!.. Карацей: будзем збіраць грошы на «Масквіча».

В а л я (стомлена). Будзем...

Заплакала дзіця. Абое ідуць да каляскі.

Нішчымны. Будзі ўжо яе! Дай я яе хоць на руках пачымаю.

В а л я (глядзіць на гадзіннік). Ёй яшчэ трэба спаць.

Нішчымны (схіляецца над каляскай, цалуе дзіця). Якая яна цёпленкая... І галоўка, як шоўк...

В а л я. Ціха...

Зацямненне.

Мама, пачытай!

Мал. К. Ціхановіча

ДЗЕДАВЫ ГАЛЁШЫ

А. ПАСКРОБЫШАЎ

Варта было Саньку з'явіцца ў сенцах, як куры баязліва захлопалі крыллем і кінуліся наўцёкі.

— Кыш вы, кыш! — крычаў Санька, выганяючы курэй з сенцаў лазінай. У гэты самы час пад ногі яму зваліліся прызапашаныя дзедам заечыя шкуркі.

— Відаць, чубатая крылом змахнула, — вырашыў Санька, падымаючы белае футра. — Цяпер будзе чым падклеіць дзядулю галёшы, — узрадавана думаў ён.

Акуратна выразаныя з аўтамабільнай камеры палоскі для галёшаў і клей стаялі на сталі ў дзядулі.

— Дык вось пра якое футра казаў дзядуля! — падумаў Санька.

Узрадаваны сваёй знаходкай, ён вярнуўся ў дом і ўбачыў, што дзядуля спіць на лаўцы, тварам у падушку. Асцярожна ступаючы, каб не разбудзіць яго, Санька наблізіўся да дзедавых галёшаў.

— А што, калі я сам падклею заечае футра? — гаварыў сам сабе хлопчык. — Во ўзрадуецца дзядуля, як працнецца!

Ён паклаў у сярэдзіну галёшаў мяккія шкуркі і размазаў па краях галёшаў увесь клей з бляшаначкі. Задаволены са-

бою, ён паставіў галёшы на падлогу.

«Ко-ко-ко!» — данеслася ў гэты час з сенцаў. Санька ўспомніў, што не зачыніў дзверы, і кінуўся выганяць курэй. На гэты час працінуўся і дзядуля.

— Гэта твая работа? — выходзячы на ганак, спытаў строга дзед Саньку, паказваючы на галёшы ў яго руках.

— Я хацеў, каб табе цёпла было, — апраўдваўся Санька і паспрабаваў пацягнуць галёшы, але яны так склеіліся, што было не разадраць.

— Цяпер яны ўжо не расклеяцца? — спалохана спытаў хлопчык у дзядулі. Але дзед замест адказу толькі чухаў бараду.

— Што вы насы павесілі? — пачуў Санька за спінай голас бацькі, які ўвайшоў з двара. Бацька ўзяў галёшы з Санькавых рук, і здарылася дзіва: у гатавых руках галёшы адразу расклеіліся.

— А галёшы ў вас атрымаліся і сапраўды добрыя, — пахваліў тата.

— Гэта ўсё твой Санька прыдумаў, — гаварыў павесялелы дзед, абуваючы цёплыя галёшы.

І ў Санькі таксама пацяплела на душы.

КАЗКА ПРА ВАЎКА,

ЛІСІЦУ І МАЛЕНЬКУЮ

ХІТРУЮ КОЗАЧКУ

У дзядулі Мацье былі тры казы: адна чорная, другая рая, а трэцяя белая. Пакуль было цёпла, козачкам жылося вельмі добра. Дзядуля Мацье вадзіў іх ля платоў і канаў, і козачкі пасвіліся, аж пакуль іхнія жываты не зрабляца круглыя, як барабаны. Але вось надышла восень, падзьмуў сцюдзёны вецер, і дзядулі

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ!

З гэтага нумара «Работніца і сялянка» адкрывае лекторы для бацькоў. На працягу года навуковыя супрацоўнікі Беларускага навукова-даследчага

інстытута аховы мацярынства і дзяцінства пазнаёмяць вас з асноўнымі пытаннямі аховы здароўя дзяцей, раскажуць, як даглядаць дзяцей ад нараджэння да школьнага ўзросту, як іх выхоўваць, засцерагаць ад хвароб.

Сачыце за нашым лекторыем.

У СЯМ'І НОВАНАРОДЖАНЫ

Шчасце мацярынства пачынаецца з усмешкі, якая з'яўляецца на твары жанчыны, калі яна ўбачыць народжанае ёю дзіця. Жыццё маладой маці з нараджэннем дзіцяці робіцца больш радаснае, але і цяжэйшае. Прыбаўляецца шмат клопатаў, абавязкаў. Бацькі вельмі хочуць бачыць сваё дзіця здаровым, вясёлым і моцным, а

гэта шмат у чым залежыць ад іх саміх.

У радзільным доме пра дзіця клапацяцца ўрачы і сёстры. А як рыхтуюцца да яго сустрэчы дома?

Перад тым, як маці з дзіцем вернецца з радзільнага аддзялення, трэба перш за ўсё старанна прыбраць кватэру: павыбіваць і пачысціць пыласосам

ую мяккую мэблю, дываны, матрасы, парцьеры, памыць фіранкі, памыць падлогу гарачай вадой з мылам або содай, праветрыць пакоі. Бо ў пыле жывуць мікробы, небяспечныя для здароўя дзіцяці.

У пакоі, дзе будзе знаходзіцца нованароджанае дзіця, не павінна быць лішніх рэчаў. Дываны, карціны, усялякія статуэтки толькі збіраюць пыл. Чым менш у пакоі рэчаў, тым больш паветра.

Найбольш адпавядае сучасным санітарна-гігіенічным патрабаванням металічны ложка, пафарбаваны маслянай фарбай. Яго лёгка мыць. Пастаўце ложка ў самай светлай частцы пакоя. Матрас лепш набіваць матэрыялам, які лёгка мыецца: травой, воласам або дробнымі стружкам. Добрыя матрасы з пенапласту. Пух або вату цяж-

ка чысціць; апрача таго, яны садзейнічаюць перагрыванню дзіцяці. Матрас пакрываюць цыратай, а зверху прасціной або пялёнкай. Падушка нованароджанаму не патрэбна. Лепей, калі ён ляжыць на роўнай паверхні. Пасцельныя рэчы трэба штодзённа вытрасаць і па магчымасці праветрываць на вуліцы. Каляска ў якасці ложка не прыгодна, бо яе сценкі дрэнна прапускаюць паветра. Разам з каляскай заносіцца пыл з вуліцы, ды і, апрача таго, паяўляецца звычка калыхаць дзіця.

Так званы пасаж нованароджанага, бадай, не меншы за пасаж нявесты! Патрабаванні да дзіцячай бяспекі асаблівыя. Яна павінна быць прыгожая, прасторная, лёгкая і мяккая, добра прапускаць паветра і вільгаць, але захоўваць цяпло,

Мацце больш не было чым карміць сваіх козачак.

— Трэба будзе павесці іх на рынак ды прадаць, — сказаў дзядуля Мацце. — Пакіну сабе толькі самую маладзенькую: Бланшэт.

Так ён і зрабіў. Дзвюх козачак — чорную і рабую — прадаў, а Бланшэт — белую прывязаў у садзе за домам і кожны дзень прыносіў ёй некалькі хлебных скарынак, каб яна не памерла з голаду.

Але маленькай Бланшэт не падабалася ў садзе за домам. Яна бясконца мэкала, тузала вярхоўку, хацела ўцячы ў лес.

— Не дурыся, Бланшэт, — казаў ёй дзядуля Мацце. — Зараз зіма. У лесе бегаюць галодныя ваўкі і лісіцы. Яны цябе з'ядуць. І травы там ніякай даўно няма.

Але Бланшэт не хацела слухаць дзядулю.

«Ён усё гэта гаворыць, толькі каб напалохаць мяне», — ду-

мала козачка і крадком грызла вярхоўку. І нарэшце перагрызла. Вызваліўшыся, яна пераскочыла цераз плот і пабегла ў лес.

Пакуль было светла, козачка бегла па лесе і радавалася. Але як толькі настала ноч, Бланшэт успомніла пра дзядулю Мацце, засумавала і заспяшалася дадому. Раптам яна спынілася і скамянела ад жаху. Наперадзе ў цемры засвяціліся два маленькія зялёныя агеньчыкі.

«Лісіца!», — прашаптала спалохана Бланшэт. І яна не памылілася. На сцяжынцы, проста перад ёю, сядзела Лісіца. Бланшэт памкнулася ўцячы, але не паспела зрабіць і трох крокаў, як зноў застыла на месцы. Перад ёю ў цемры гарэлі два жоўтыя агеньчыкі.

«Воўк!», — жахнулася козачка. І яна не памылілася. На сцяжынцы, проста перад ёю, сядзеў Воўк.

Маленькая Бланшэт зразумела, што настаў яе канец.

Лісіца аблізнула і сказала: — Паглядзі, кум Воўк, ды гэта ж козачка дзядулі Мацце! Зараз мы з табой смачна павячэраем.

Кум Воўк задаволена вышчарыўся.

— Як ты мяркуеш, кума, будзем есці яе тут ці завядзем да мяне ў хаціну?

— Вядома, завядзем, кум. Там мы яе добра згатуем і з'ядзім.

— Хай будзе па-твойму, кума Лісіца.

Воўк падхапіў зубамі канец вярхоўкі, які матляўся на шыі ў Бланшэт, і павёў бедную козачку ў сваю хаціну.

У хаціне Ваўка Лісіца ўзялася за справу. Яна распаліла агонь пад вялікім чорным саганом, а Ваўку загадала:

— Кум Воўк, прынясі дроў.

— Я магу схадзіць па дровы, — ледзь чутна прамовіла Бланшэт.

— Хочаш уцячы ад нас?! — гыркнуў Воўк. — Я сам пайду па дровы.

Праз хвіліну ён вярнуўся з вялікім бярэмам.

Кума Лісіца кінула дровы ў агонь і, зазірнуўшы ў саган, сказала:

— Кум Воўк, трэба прынесці вады.

— Я схаджу па ваду, — ледзь чутна прамовіла Бланшэт.

— Уцячы надумалася! — злосна закрычаў на яе Воўк і пайшоў па ваду. Праз хвіліну ён вярнуўся з поўным вядром. Лісіца выліла ваду ў саган, паклала соль і розныя прыправы. Але ёй здалася, што прыпраў малавата, і яна сказала Ваўку:

— Кум Воўк, у мяне не хапае прыпраў і солі.

— Я магу схадзіць па іх! — прамовіла Бланшэт.

— Бач, якая разумная! — вышчарыўся Воўк. — Я сам пайду.

І Воўк пайшоў. Але гэтым разам ён доўга не вяртаўся, і Лісіца пачала злаваць.

— І дзе гэта ён швэндаецца? Пакуль ён прынясе тыя прыправы, уся вада ў сагане выкіпіць. Бланшэт, зазірні ў саган, ці ёсць там яшчэ вада?

— Паглядзі сама, Лісанька. Я баюся ўпасці ў саган, — схітравала Бланшэт.

Лісіца засмялася: — Ты не ўпадзеш, дурненькая. Трэба ўзлезці на зэдлік, зняць накрывку, нахіліцца і зазірнуць пад яе. Вось так.

Лісіца ўскочыла на зэдлік, зняла накрывку і нахілілася над саганом. Бланшэт падскочыла да яе, што было сілы піхнула Лісу ў кацёл і закрыла накрывку.

Тым часам ля хаціны пачуліся крокі Ваўка. Бланшэт кінулася да дзвярэй і засунула засоўку.

— Кума Лісіца, адчыняй! Я прынёс прыправы і соль, — пачуўся голас Ваўка.

Бланшэт адказала:

— Кумы Лісіцы няма. Яна мяне замкнула, узяла ключ і некуды пайшла. Лісіца казала, каб ты ўлез у хату праз комін.

— Праз комін? — прабурчэў Воўк. — Ну добра, я палезу, толькі ты адсунь саган з вадой, каб я часам не апарыўся.

— Я ўжо адсунула, — сказала козачка. А сама хуценька зняла з сагана накрывку.

Праз хвіліну Воўк плюхнуўся ў саган з вярмом, і Бланшэт зноў накрывала яго накрывкай.

Пра тое, што сталася з Ваўком і Лісіцай пад накрывкай сагана, невядома. А Бланшэт хутэй пабегла дадому і ніколі больш не пакідала свайго добрага дзядулю Мацце.

Пераклаў з французскай мовы
Яўген БЯГАНСКИ

не сціскаць дыханне, кровазварот і рухі дзіцяці.

Распашонкі з лёгкай тканіны звычайна захінаюцца ззаду. Іх трэба мець 8—12 штук. Неабходна 4—6 цёплых (фланелевых, байкавых) кофточак з доўгімі рукавамі. Рукавы можна зашыць, каб дзіця не драпала ручкамі твар.

Падгузнікі (пялёнкі, якія складаюць трохвугольнікам і кладуць паміж ножак дзіцяці) робяць звычайна з двух слаёў марлі або старой бялізны. Трэба прыгатаваць 20—24 падгузнікі размерам 60×60 см.

Пялёнкі — адна з важнейшых дэталей бялізны для нованароджаных. Рыхтуюць іх з белага баваўнянай або палатнянай тканіны ў колькасці 20 штук размерам 100×100 см.

Дзіцячую бялізну рэкамендуецца штодня кіпяціць і абавязкова прасваць гарачым прасам.

Для догляду дзіцяці неабходна мець наступныя рэчы: місу для падмывання, кубак для мыцця твару, мыльніцу, збанок або графін для гатавання вады, тры тэрмометры (для вымярэння тэмпературы вады ў ванне, пакоі, тэмпературы цела), слоік для ваты, клізму (балончык № 1) у чыстым кубку, піпетку, грэлку, маленькія нажніцы. Усе гэтыя рэчы, старанна памытыя, лепей за ўсё трымаць у спецыяльнай шафцы або на асобным століку. Там жа павінны знаходзіцца вата, бінт, вазелін. Апрача таго, для мокрых і брудных пялёнак трэба мець бачок або вядро з накрыўкай.

Для купання дзіцяці неабходна выдзеліць асобную пасуду. лепшымі лічацца эмаліраваныя або ацынкаваныя ванны — яны лёгка мыюцца. Калі няма ванны, дзіця можна купаць у вялікай эмаліраванай місцы.

Кожную раніцу дзіцяці неабходны туалет. Яго лепш за ўсё рабіць раніцою пасля кармлення, калі маці памылася і паснедала. Трэба, разгарнуўшы пялёнкі, старанна аглядзець скуру, падпахавыя ўпадзіны, складкі на шыі і ў пахавай вобласці (можа ёсць прэласць і пачырваненне). Усе гэтыя месцы змазваюць пракіпячоным алеем, які захоўваецца ў чыстай, шчыльна закаркаванай бутэлечцы. Твар і рукі дзіцяці трэба прамыць гатаванай вадой хатняй тэмпературы, нос прачысціць ватным жгуцікам, змочаным у вазелінавым масле. Вочы прамываюць ватным шарыкам, змочаным або ў гатаванай вадзе, або ў раствору борнай кіслаты (чайная ложка борнай кіслаты на шклянку цёплай вады).

Нельга пакідаць дзіця ў мокрых пялёнках, бо скура ў нованароджанага вельмі далікатная і кволая. Пасля таго як у дзіцяці быў стул, яго трэба падмыць

цёплай вадой з умывальніка або збана (дзяўчынак падмываюць у напрамку спераду назад), насуха выцерці складкі, змазаць алеем, можна ўжыць дзіцячы крэм або прысыпку. Пазногці на руках і нагах трэба стрыгчы рэгулярна.

Спаіваюць дзіця так, каб ручкі заставаліся свабоднымі, не выцягваюць пры гэтым ножак. Такое спаіванне не замінае развіццю рухаў.

Калі настане час кармлення, маці павінна памыць рукі з мылам, абмыць грудзі гатаванай вадой.

Некалькі кропель малака трэба сцадзіць і выліць, каб ачысціць знадворныя аддзелы вывадных пратокаў малочных залоз. У час кармлення неабходна сачыць, каб грудзі не закрывалі носік дзіцяці і не заміналі дыхаць. Трымаць дзіця ля грудзей больш як 15—20 мінут не раіцца. Карміць трэба абавязкова папераменна, то з адной, то з другой палавіны грудзей, даючы ў кожнае кармленне толькі адну палавіну.

Карміць дзіця 6—7 разоў за суткі (праз кожныя 3—3,5 гадзіны) з абавязковым 6-гадзінным начным перапынкам.

Купаюць — штодзённа. Лепш за ўсё гэта рабіць увечары перад кармленнем. Першы час, пакуль не загілася пупочная ранка, трэба карыстацца гатаванай вадой, падліўшы раствор марганцовакіслата калію (да ружовага колеру). Перад купаннем важна, каб дзіця палжала 1—2 хвіліны голенькае — гэта яго паветраная ванна. Два разы на тыдзень яго трэба мыць з мылам, лепш за ўсё мыць марляй, якую лягчэй мыць і кіпяціць.

Калі на галоўцы ёсць белыя сухія скарыначкі, якія нагадваюць перхаць, трэба змазваць іх перад купаннем вазелінавым маслам.

Працягласць купання не павінна перавышаць 5 хвілін. Дзіця загортаюць у прасціну і асырожна выціраюць.

Для нармальнага развіцця дзіцяці неабходны свежае паветра, святло і сонца. Гуляйце з ім абавязкова кожны дзень ва ўсякую пару года. Дзіця, якое часта бывае на вуліцы, правільна развіваецца, радзей хварэе. Свежае паветра павышае апетыт, спрыяе засваенню ежы, паляпшае кровазварот, а сонечныя промні пераахладжваюць развіццю рахіту. З дзіцем, якое нарадзілася ўлетку, трэба пачынаць гуляць з першых дзён пасля выпіскі з радзільнага аддзялення. Улетку будзе добра, калі яно ўвесь дзень знаходзіцца на свежым паветры (апрача самых гарачых гадзін). Але ні ў якім разе нельга дапускаць ўздзеяння прамых сонечных промняў, хутца, пераграваць малага. Калі

яно нарадзілася ўзімку, то прагулкі пажаданы з двух- або трохтыднёвага ўзросту пры тэмпературы на вуліцы не ніжэй 10 градусаў марозу. Толькі паступова можна прывучаць нованароджанага да больш нізкай тэмпературы. Звычайна працягласць першай прагулкі — 15 хвілін, а затым паступова павялічваюць гэты час да 4—5 гадзін за тры прыёмы.

Для прагулкі і сну на свежым паветры малое аправаюць так, каб яно не замерзла, але і не спацела, і каб рухі яго не былі сціснуты адзеннем.

З трохтыднёвага ўзросту дзіця вучаць сканцэнтравана пазірк. Для гэтага вешаюць над ложкам, прыблізна на ўзроўні грудзей, невялікую, але яркую цацку.

Звычайна, калі гутарка ідзе пра догляд нованароджанага дзіцяці, усе парады адрасуюцца маці. Але і бацька не павінен стаяць убаку. Мужчыну неабходна ўзяць на сябе значна больш клопатаў, чым у яго было раней. Трэба, каб бацька вызваліў маці ад клопатаў пра старэйшых дзяцей, больш дапамагаў у хатняй гаспадарцы. А самае галоўнае — ён павінен забяспечыць начны сон маці. Таму ўначы да дзіцяці павінен уставаць бацька. Гэта дапаможа захаваць дастатковую колькасць груднога малака ў маці і выгадаваць здоравае дзіця.

**В. БЯЛЕЦКАЯ,
Навукова-даследчы
інстытут аховы
мацярынства і дзяцінства**

ІРЫНА ШЫКУНОВА

Дзяўчынкай яна любіла спяваць. Выйдзе на досвітку прагнаць карову ў статак, ды так і астанецца за вёскай, зачараваная навакольным харастом. Туман ціха ўздрыгвае ад ранішняга ветрыку, і промні сонца ласкава кранаюцца ціхай зеленавата-аксамітнай Арэсы. Адаючыся захапленню, Іра спявала.

Пасля заканчэння школы Ірына Шыкунова год займаецца ў падрыхтоўчым класе пры Беларускай кансерваторыі, затым у оперным класе У. Б. Масленікавай. Голас, вышываны роднай зямлёй, захаваў самае важнае — нацыянальны каларыт, своеасаблівае тэмбравы фарбаў. У 1964 годзе Ірына Шыкунова закончыла кансерваторыю. Вялікую дапамогу пачынаючай спявачцы аказалі вопытныя майстры беларускай опернай сцэны Тамара Шымко, Зіновій Бабій, Ігар Сарокін, Рыта Млодэк, Соф'я Друкер.

Упершыню мы пачулі Шыкунову ў партыі Мікаэлы з оперы

Кадр з кінафільма
«Жывая вада».

Двухсерыйная шырокафарматная мастацкая кінастужка «Мора ў агні» прысвечана тым, хто абараняў Севастопаль у 1941—1942 гадах — пяхотцам, маракам і лётчыкам, жыхарам Севастопалю, жанчынам і дзецям. Загінуўшым і жывым, героям праслаўленым і тым, імёны якіх засталіся невядомымі.

Фільм створан рэжысёрам Ляонам Саакавым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі, напісаным ім у садружнасці з вядомым кінадраматургам Мікалаем Фігуроўскім. Аўтары зрабілі спробу ўзнавіць бессмяротны подзвіг абаронцаў Сева-

Бізе «Кармэн». Слухачы адчулі своеасаблівае мяккае лірычнае сапраднае, голас паланіў напеўным роздумам. Этапамі станаўлення Ірыны Шыкуновай — спявачкі і артысткі — сталі творчыя пошукі ў рабоце над партыямі Марфачкі ў оперы Я. Цікоцкага «Алеся» і Арыны ў першай беларускай тэлеоперы Г. Вагнера «Раніца». З паяўленнем Марфачкі — І. Шыкуновай лясная паляна ў партызанскім лесе нібы ажывала, наліваючыся жывымі фарбамі веснавага сонца. Высока ацаніла музычная крытыка работу І. Шыкуновай над партыяй Арыны. Ёй, дачцэ першага камунара, апетага Янкам Купалам у пазме «Над ракой Арэсай», была блізкая і зразумелая драма жанчыны, што смела парвала з мінулым, у якім былі нялюбны муж, прыніжэнні і пакуты.

Лёс падараваў Ірыне Шыкуновай цудоўны голас. Але ці магла яна думаць, што шляхі мастацтва прывядуць яе ў «мекку» вакальнага майстэрства — міланскі тэатр «Ла Скала»? Славу ты педагог-вакаліст Артура Мерліні, праслухаўшы беларускую спявачку, развёў рукамі і сказаў: «У вас, дарагая, ёсць усё, што трэба спеваку. Вы цалкам складзеная спявачка».

Вечарамі збіраліся ў тэатральным кафэ. Размовы, спрэчкі аб шляхах сучаснага вакальнага выканання — ім, здаецца, не будзе канца. Але вось затуманіліся сінія вочы літоўскай спявачкі Гедрэ Каўкайтэ — успомніла блакітную Нерыс і шэпт мора ля янтарнага узбярэжжа. І прыгадваюцца тады венесуэльцу Веласка далёкія трапічныя лясы, кіргізу Булату Мінжылкіеву — сівагаловы Цянь-Шань, а ёй, Ірыне, — родны тэатр, які горда ўзняўся над Мінскам.

Новая работа Ірыны Шыкуновай, прадстаўленая на суд грамадскасці сталіцы, — а ёю бы-

ла партыя Мімі ў оперы Пучыні «Багема», — сведчыць аб росце вакальна-сцэнічнага майстэрства спявачкі. Партыя падрыхтавана пад кіраўніцтвам музыканта найвышэйшай культуры Т. М. Каламійцавай. Ад спявачкі патрабуецца ўмелае спалучэнне свабоды кантыленага спявання з разняволенасцю сцэнічных паводзін. І калі слухаеш бясконцыя хвалі гукаў голасу, што разліваюцца з выключнай непасрэднасцю па рэгістрах, здзіўляешся інструментальнай дакладнасці гучання кожнай ноты. Кволая, сатканая са святла і ценю арыя Мімі з першага акта «Завуць мяне Мімі...» падкупляе шчырасцю чалавечых пачуццяў.

Пад заслону мінулага сезона Ірына выканала партыю Дзэдамоны ў оперы Вердзі «Атэла». Дзэдамона Шыкуновай — вобраз псіхалагічна складаны. Трапяткія змены пачуцця перадаюцца адухоўленым спяваннем: радасць змяняецца горам, гора адступае перад ажыўленым парывам насустрач надзеі, безвыходны смутак змяняецца глыбокай верай у шчасце.

Ірына Шыкунова з поўнай аддачай спявае партыі Віялеты ў «Травіяце», рыхтуе партыю Маргарыты ў «Фаусце». Наперадзе сустрэчы з работамі беларускіх кампазітараў. Пры бліскучай музычнасці яна старанна апрацоўвае кожную дэталю, надае вялікае значэнне ўменню сцэнічнага пераўвасаблення.

У час гастролі ў Дзяржаўнага акадэмічнага беларускага тэатра оперы і балета ў Маскве ў ліпені 1971 года масквічы высока ацанілі вакальны талент Ірыны Шыкуновай. Спявачка знаходзіцца на правільным шляху. Кожная новая сустрэча з таленавітай беларускай выканаўцай — радаснае свята.

Ул. ЯФРЭМАУ

стопалля, паказаць масавы герызм бяспрыкладнай абароны, якая працягвалася дзвесце пяцьдзесят дзён, мужнасць і патрыятызм савецкіх людзей, іх упэўненасць у перамоце.

***

Чым больш часу мінае з дня заканчэння Вялікай Айчыннай вайны, тым даражэйшыя робяцца для нас імёны слаўных сыноў і дачок нашай Радзімы, якія самааддана змагаліся з ворагам і аддалі жыццё ў барацьбе за свабоду і незалежнасць Айчыны.

«Дзяўчыне-грузінцы Зоі Рухадзе, якая загінула смерцю храбрых, і яе баявым сябрам прысвячаецца». Гэта эпіграф да новай грузінскай мастацкай кінакарціны «Дзяўчына з камеры № 25», створанай рэжысёрам Давідам Рандэлі па сцэнарыі Георгія Северскага і Рэзо Эбралідзе. Дзея адбываецца ў акупіраваным гітлераўцамі Сімферопалі. Кожны камень дышае пякунай нянавісцю да захопнікаў. На дрэвах, на сценах дамоў то тут, то там з'яўляюцца лістоўкі за подпісам: СПА — Сімферопальская падпольная арганізацыя. Вобраз актыўнай

удзельніцы гэтай арганізацыі Зоі Рухадзе, якой пасмяротна было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза, стварыла ў фільме маладая артыстка Манана Мдзівані. Пяшчотная, кволая дзяўчына, учарашняя школьніца, улюбёная ў пушкінскія вершы, — такая паўстае перад намі Зоя ў пачатку карціны. Але неўзабаве мы бачым яе і іншай — смелай, рашучай, засяроджанай. Нездарма таварышы па падполлі давяраюць ёй выкананне самых складаных і адказных заданняў.

***

Да падзей Вялікай Айчыннай вайны вяртаюць глядачоў таксама новыя мастацкія кінастужкі «Падпалкоўнік Шыманскі» (Адэская кінастудыя) і «Аперацыя «3 Новым годам» (кінастудыя «Ленфільм»).

***

З цікавасцю глядзіцца і новая мастацкая кінакарціна «Паўтарэнне пройдзенага», створаная рэжысёрам Мікалаем Губенкам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі Васілія Шукшына. Гэта драматычнае апавяданне пра апошнія месяцы вайны, пра самы цяжкі, пачатковы перыяд аднаўлення. У цэнтры апавядання — лёс пажылога, цяжка параненага салдата Івана Сцяпанавіча. Галоўныя ролі выконваюць папулярныя кінаакцёры Мікалай Губенка, Ірына Мірашнічэнка, Міхаіл Глузскі.

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая каляровая эстонская мастацкая кінастужка «Укралі старога Тоомаса». Сцэнарый Эры Класа, Грыгорыя Скульскага і Сямёна Школьнікава (пры ўдзеле Эна Ветэмаа і Сулева Ныміке), рэжысёр-пастаноўшчык — Сямён Школьнікаў. Самі аўтары называюць сваю новую работу фільмам-мюзіклам, бо ў ёй шмат песень, танцаў.

***

Грузінскія кінематаграфісты перадаюць на суд глядачоў новую каляровую мастацкую кінастужку «Пірасмані». Аўтары сцэнарыя Эрлом Ахвледыяні і Георгій Шэнгелая, рэжысёр-пастаноўшчык Георгій Шэнгелая. Яна прысвечана мастаку-самавучку Ніко Пірасманішвілі. Кадр за кадрам раскрывае перад вачыма глядача старонкі сумнага жыцця мастака, у якім ён рабіў цудоўныя адкрыцці. У ролі Пірасмані здымаўся мастак Аўтандзіл Варазішвілі.

***

Будуць дэманстравацца таксама новыя мастацкія кінастужкі «Жывая вада» вытворчасці Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Дажэнікі, туркменская кінааповесць «За ракой — граніца» (пра савецкіх пагранічнікаў), кіргізскі фільм «Пунсавыя макі Ісык-Куля» (пра барацьбу з кантрабандыстамі опіума).

Р. КРОПЛЯ

Кадр з кінафільма «Мора ў агні».

КАЧКА ПА-АЛМА-АЦІНСКУ

Тушку качкі сякуць на кавалкі, пасыпаюць соллю, перцам, заліваюць пивам і трымаюць на холадзе 8—12 гадзін. Затым прыпускаюць у гэтым жа марынадзе 25—30 мін. Абсмажваюць з абодвух бакоў на таплёным масле.

Падаюць з печанымі яблыкамі. Пры падачы паліваюць сокам, у якім прыпусцілі качку.

На 600 г качкі — 100 г таплёнага масла, шклянку жыгулёўскага пива, 600 г яблыкаў, спецыі.

МЯСА ПА-ВЯСКОВАМУ

Мяса (тоўсты край) наразаюць парцыённымі кавалкамі, адбіваюць, паніруюць у муцэ і абсмажваюць да палавіны гатоўнасці. Дадаюць пасераваную цыбулю, нашаткаваную моркву, булён, тамат-пасту, спецыі, смятану і тушаць да гатоўнасці мяса.

Гарнір крупяны або бульба смажаная.

На 800 г мяса — 300 г морквы, тры цыбуліны, 20—30 г тамат-пасты, 30 г пшанічнай мукі, 50 г тлушчу, спецыі, 50 г смятаны

АЛАДКІ З ПЕЧАНИ

Апрацаваную печань прапускаюць некалькі разоў праз мясарубку. Дадаюць пасераваную цыбулю, манную кашу, яйка, соль, перац, пакрышаны часнок. Усё добра вымешваюць. Масу бяруць лыжкай, кладуць у разагрэты тлушч і смажаць з абодвух бакоў да гатоўнасці.

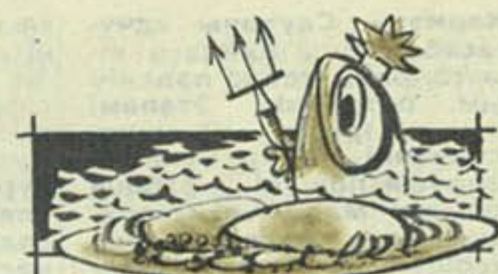
На 800 г печані — тры цыбуліны, 60 г алею, 100 г манных круп, 1 яйка, соус цыбульны.

КАТЛЕТЫ РЫБНЫЯ

Філе судака або траскі (без скуры і касцей) і замочаны ў малацэ белы хлеб прапускаюць праз мясарубку. Масу пасыпаюць соллю, перцам і яшчэ раз прапускаюць праз мясарубку. Робяць катлеты, на сярэдзіну кожнай кладуць па кавалачку халоднага сметанковага масла і заціскаюць краі. Катлеты змочваюць збітым яйкам, абсыпаюць мукой (паўтараючы гэтыя аперацыі два разы) і смажаць у фрыжюры; у духоўцы даводзяць да гатоўнасці.

Падаюць з гарнірам — смажанай бульбай, зялёным гарошкам, марынаванымі агуркамі.

На 800 г судака — адно яйка, палавіна шклянкі малака, 150 г пшанічнага хлеба, 100 сметанковага масла, 20 г пшанічнай мукі, 60 г таплёнага масла.

РВАНЦЫ З МЯСАМ

З пшанічнай мукі, вады і солі замешваюць крутое прэснае цеста, як на лапшу. Трымаюць яго 2—3 гадзіны, а затым раскачваюць доўгімі жгутамі. Адрываюць тонкія кавалачкі, кладуць іх у пасуду з кіпячай падсоленай вадой і адварваюць да гатоўнасці.

Мяса наразаюць дробнымі кавалачкамі і абсмажваюць разам з нашаткаванай цыбуляй. Дадаюць нарэзаную саломкай рэдзьку, аблітую варам, тамат-пюрэ, часнок, воцат, перац, лаўровы ліст. Заліваюць булёнам і даводзяць да гатоўнасці.

Гэтым мясным соусам і заліваюць рванцы і пасыпаюць зяленівам.

На 500 г пшанічнай мукі — 20 г солі, 800 г ялавічыны або бараніны, 75 г таплёнага масла, тры цыбуліны, 75 г тамат-пюрэ, 75 г 3-працэнтнага воцату, рэдзька, часнок, 500 г касцей, зяленіва.

ЯБЛЫКІ Ў „ХУСТАЧЦЫ“

Яблыкі памыйце, выньце сарцавіну і зярняты, здыміце скурку.

Муку насыпце на стол узгорачкам, зрабіце ў ім паглыбленне, у якое пакладзіце нарэзанае невялікімі кавалачкамі сметанковае масла. Дадайце смятанку, цукровую пудру, яечныя жаўткі (можна ўліць 1 чайную лыжку рому або каньяку). Усё гэта хутка змяшайце і пастаўце на холад, каб цеста добра астыла. Затым раскачайце цеста ў пласт таўшчынёй 3—5 мм і нарэжце на квадрацікі такой велічыні, каб у кожны можна было загарнуць яблыка.

На квадрацікі цеста пакладзіце яблыкі, адтуліны якіх напоўніце густым варэннем або ягадамі, перасыпаўшы іх цукровым пяском. Яблыкі загарніце ў цеста і зацісніце краі (над яблыкам). Смажце яйкам і пячыце 25—30 мінут у добра нагрэтай духоўцы.

Гатовыя яблыкі здыміце лапаткай, пакладзіце на талерку і пасыпце цукровым пяском.

На 1 шклянку пшанічнай мукі (няпоўную) — 1—2 сталовыя лыжкі сметанковага масла, 1—2 сталовыя лыжкі цукровай пудры, 1 сталовую лыжку смятанкі, 5—6 яблыкаў (невялікіх), 2—3 сталовыя лыжкі варэння, 1 яйка, 1 яечны жаўток.

КАЛІ ПРЫМАЦЬ ВІТАМІНЫ?

Многія купляюць у аптэках вітамінныя прэпараты і прымаюць іх часта і бязладна. Між тым, як паказалі назіранні, некаторыя вітаміны, напрыклад, нікацінавая і фоліевая кіслоты, рыбафлавін і іншыя, часам раздражняюць слізістую абалонку стрававальнага тракту. Каб аслабіць іх раздражняльнае дзеянне, вітаміны рэкамендуецца прымаць у час яды або адразу пасля яе. Змешваючыся з ежай, яны ўжо не аказваюць неспрыяльнага ўплыву на слізістую абалонку.

Вядома, што так званыя тлушчарастваральныя вітаміны, напрыклад, А і Д, засвойваюцца ў шмат разоў лепш з тлушчам ежы, у якім яны раствараюцца. Такія вітаміны лепш прымаць у час яды. Карысна, на нашу думку, прымаць і іншыя вітамінныя прэпараты ў час яды.

У аптэках вітаміны прадаюцца без рэцэптаў. Але прымаць іх трэба памяркоўна, бо перавышэнне дозы можа пашкодзіць здароўе. Напамінаем усім чытачам: перш чым купляць і прымаць вітаміны, абавязкова парайцеся з урачом. Ён скажа, якія вітаміны вам трэба прымаць і ў якой дазіроўцы яны могуць прынесці вам карысць.

А. ПАКРОУСКІ,
акадэмік АМН СССР

КАЛІ ЎРАЧ НАЗНАЧЫЎ ГАРЧЫЧНЫ КАМПРЭС

Дзве сталовыя лыжкі сухой гарчыцы раствараюць у літры цёплай вады і старанна размешваюць. Сумесь працэджваюць праз марлю, складзеную ў тры столкі. Змачыўшы ў працэджаным растворе кавалак марлі, бінта або любой чыстай тканіны і злёгку выціснуўшы яго, прыкладаюць да хворага месца. Зверху кладуць цырату, цэлафан або вэшчоную паперу, затым ручнік і накрываюць хворага коўдрай. Трымаюць такі кампрэс да палёўлення пачуцця пякоты, але не больш чым 10—12 мінут.

Зняўшы гарчычны кампрэс, не забудзьце працерці пачырванелы ўчастак скуры цёплай вадой, змазаць любым пажыўным крэмам і цёпла накрывць хворага.

Л. МЯСІШЧАВА,
урач

АД ГРЫПУ МОЖНА ЗАСЦЕРАГЧЫСЯ

Апошнім часам у некаторых замежных краінах рэзка павышаецца колькасць хворых на грип. Ёсць меркаванні, што ён будзе занесены і ў нашу краіну. Выклікаецца хвароба вірусам, размеры якога выключна малыя. Назіраць узбуджальніка можна толькі пры дапамозе электроннага мікраскопа, які дае павелічэнне ў дзесяткі і сотні тысяч разоў.

Крыніцай грипознай інфекцыі з'яўляецца хворы чалавек. У яго арганізме вірусы-узбуджальнікі размнажаюцца ў велізарнай колькасці, галоўным чынам у органах дыхання: насаглотцы, трахеі, бронхах, лёгкіх. Органы і тканкі чалавека, у якіх паразітуе вірус, запалююцца і ацякаюцца, іх паверхневыя слаі робяцца нястойкімі. Пры кашлі, чханні, размове вірус выдзяляецца ў паветра і заражае здаровых людзей.

Вельмі небяспечны грип для дзяцей, бо іх слабы арганізм яшчэ не можа як след супраціўляцца інфекцыі. У цяжарных жанчын, асабліва ў пачатковых стадыях цяжарнасці, грип можа выклікаць ранні выкідыш або ўроджаныя дэфекты дзіцяці.

Дзякуючы кваліфікаванай і своєчасовай медыцынскай дапамозе ў Савецкім Саюзе самая нізкая смяротнасць ад грипу ў параўнанні з замежнымі краінамі. Аднак яна існуе. У значнай колькасці хворых бываюць цяжкія ўскладненні.

Органы аховы здароўя аддаюць вялікую ўвагу прафілактыцы грипу. Медыцынская служба мае магутныя сродкі прадукцыі гэтага хваробы — вакцыны і сывараткі. Праводзіцца імунізацыя рабочых, служачых, вучняў, дзяцей — усіх, хто можа сустрэцца з грипознай інфекцыяй. Але каб не дапусціць распаўсюджвання грипу, патрэбны намаганні не толькі медыцынскіх работнікаў, а і ўсіх працоўных. Прафілактыка грипу — справа кожнага грамадзяніна.

Грип перадаецца праз забруджанае, запыленае і загазаванае паветра: у ім вірус захоўваецца даўжэй, як дзе. Забруджанае паветра раздражняе верхнія дыхальныя шляхі і аслабляе іх. У перыяд уздыму эпідэміялагічнай хвалі грипу трэба пільна сачыць за вентыляцыяй, штодзённа прыбіраць пакоі вільготным спосабам, з дэзінфікуючымі рэчывамі — хлорамінам, хлорнай вапнай. У памяшканнях павінна быць раўнамерная тэмпература. Нельга дапускаць скразнякоў, бо яны аслабляюць арганізм чалавека. Асабліва пільна трэба захоўваць гігіенічныя правілы ў дзіцячых садах і яслях, у школах.

Вялікае значэнне ў прафілактыцы мае паўнацэннае харчаванне і загартванасць арганізма. Людзі, якія займаюцца спортам, шмат бываюць на свежым паветры, рэгулярна абліваюцца, а таксама купаюцца ў чыстай вадзе, радзей робяцца ахвярамі інфекцыйных хвароб.

Калі вы ўсё ж захварэлі на грип, то не старайцеся пераносіць захворванне «на нагах». Кладзіцеся ў пасцель і выклікайце ўрача. Памятайце, што ізаляцыя хворых — магутны сродак прафілактыкі грипу. Адзін хворы чалавек нават за вельмі кароткі час можа заразіць дзесяткі і сотні людзей.

Пажадана, каб хворы знаходзіўся ў асобным пакоі. Калі такой магчымасці няма, то яго ложка аддзяляюць ад астатняга памяшкання просцінай, змочанай дэзінфікуючымі рэчывамі. Хворы, а таксама тыя, хто яго даглядае, павінны закрываць рот і нос маскай з чатырох слаёў марлі, паміж якіх пракладваецца слой ваты. Такая маска ў значнай ступені засцерагае ад віруса грипу.

Памятайце, што прафілактыка грипу залежыць ад намаганняў кожнага з нас.

В. ТКАЧЭНКА.

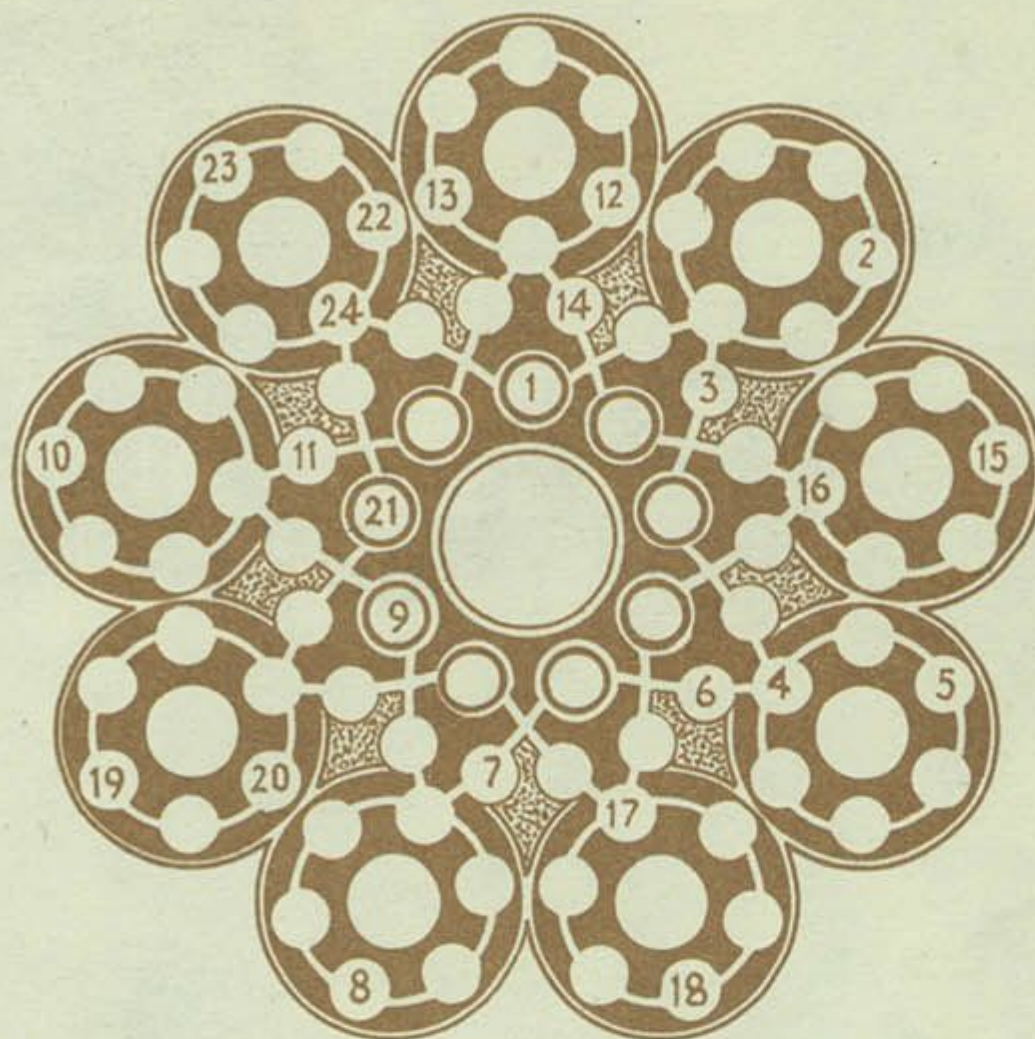
кандыдат медыцынскіх навук

ДРОБАЧКА СОЛІ

- засцерагае малако ад скісання,
- паскарае збіванне бялкоў у пену,
- надае прыемны смак чаю і каве,
- узмацняе смак шакаладу і крэму для тартоў.

На першай старонцы вокладкі: мастачка Таццяна Галембіўская.

Фота С. Белазёрава.

ЧАЙНКРАСВОРД „МАЯ РАДЗІМА“

У гэтым чайнкрэсвордзе ўсе словы з'яўляюцца геаграфічнымі назвамі Савецкага Саюза і запісваюцца па ходу стрэлкі гадзінніка. У кожны кружочак малюнка ўпісваецца толькі адна літара.

Калі словы чайнкрэсворда будуць разгаданы правільна, то з літар, якія знаходзяцца ў выдзеленых кружочках у цэнтры малюнка, можна будзе скласці назву горада-героя.

1. Саюзная рэспубліка. 2. Курорт на Чорным моры. 3. Рака ў Забайкаллі. 4. Возера ў БССР. 5. Прыток Паднаменнай Тунгускі. 6. Рака, якая ўпадае ў мора Лапцевых. 7. Горад-герой. 8. Горад у Магаданскай вобласці. 9. Горад у Гомельскай вобласці. 10. Рака ў Якуціі. 11. Горад у Краснадарскім краі на ўзбярэжжы Чорнага мора. 12. Горад у Разанскай вобласці. 13. Горад-порт у Карэліі. 14. Мыс у Крыму. 15. Прыток Енісея. 16. Заліў ля берагоў Сахаліна. 17. Прыток Алдана. 18. Горад-порт, абласны цэнтр РСФСР. 19. Прыток ракі Чулым. 20. Горад-здраўніца. 21. Рака, якая ўпадае ў возера Балхаш. 22. Сталіца аўтаномнай рэспублікі. 23. Возера ў Казахстане. 24. Прыток Дона.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД,
змешчаны ў 12 нумары

Па гарызанталі: 1. Тона. 3. Шуман. 6. Ялта. 8. «Камунарка». 9. «Янка». 11. Шаша. 13. Такса. 15. Карачы. 17. Намган. 20. Аул. 21. «Русалка». 22. Нос. 23. Саната. 25. Каліна. 26. Рапла. 27. Ірак. 29. «Наля». 31. «Невядомая». 33. «Маяк». 34. Ярхун. 35. Апал.

Па вертыкалі: 1. Тоня. 2. Арка. 3. «Шэметы». 4. Ман. 5. Нарзан. 6. Яраш. 7. «Аіда». 10. Караленка. 12. Аргенціна. 14. Канатоп. 15. Крапс. 16. Чарот. 18. Асама. 19. Наста. 24. Аравія. 25. «Кармэн». 27. Ізюм. 28. «Кнак». 29. Нява. 30. Ямал. 32. Дах.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. М. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 19106. Здадзена ў набор 1/XII-1971 г. Падпісана да друку 24/XII-71 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90%. Дадатак — выкрайка, Тыраж 351 853 экз. Зак. 613. Цана 15 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск.

Цана 15 кап.

74995

Mooga